เมืองท่าโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการค้ากับริวกิว

The History of Port Cities in Southeast Asia by Focusing on a Ryukyuan Document

ปิยดา ชลวร

Piyada Chonlaworn

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารของริวกิวชื่อ "เรคิไดโฮอัน" ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 ในช่วงดังกล่าว อาณาจักรริวกิวออกเรือกว่า 100 ลำไปทำการค้ากับเมืองท่าต่าง ๆ เริ่มจากสยาม ปาเล็มบัง ชวา สุมาตรา มะละกา ปัตตานี ซุนดา และอันนัม เพื่อนำของป่าและเครื่องเทศไปถวายเป็นของบรรณาการแด่จีน และนำสินค้าจากจีนและญี่ปุ่นมาขาย ด้วยเหตุผลทางการค้านี้ทำให้ริวกิวและเมืองท่าต่าง ๆ มีการติดต่อกันทางจดหมายและสาส์นระหว่างกษัตริย์ด้วยกัน ทำให้เรารู้เรื่องราวเกี่ยวกับเมืองท่าต่าง ๆ ในอีกแง่มุมที่เอกสารจีนหรือโปรตุเกสไม่ได้ให้ไว้ เช่น ความสัมพันธ์ในรูปแบบที่นอกเหนือจากการค้า สินค้าและบทบาทชาวจีน นอกจากนี้เส้นทางการค้าของริวกิวที่มายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตและล่มสลายของเมืองท่าทางการค้าของภูมิภาคนี้ด้วย

Abstract

This paper studies the history of port cities in Southeast Asia by focusing on a Ryukyuan document called *Rekidai Hoan*. This document covers correspondences between the Ryukyu Kingdom and Southaest Asian states during the 15th and the 16th centuries. These states, or port cities are Siam, Palembang, Java, Sumatra, Malacca, Pattani and Annam. Ryukyu sent over 100 ships to these places in order to buy forest products and pepper to pay tribute to the Ming, and brought a large amount of Chinese and Japanese products to the region. According to the letters, replies, and voyage certificates, Rekidai Hoan provides information about pre-modern Southeast Asia not seen in Chinese or Portuguese documents. For example, relationships that go beyond commercial activities, merchandise and the role of Chinese communities. At the same time the trade route from Ryukyu to Southeast Asia reveals the rise and demise of each port cities over the two centuries.

บทนำ

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งหนึ่งเคยเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าเครื่องเทศและของป่าที่เป็นที่ต้องการอย่างมากของพ่อค้าต่างชาติ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 ถึง 18 ได้เกิดเมืองท่ามากมาย เช่น อยุธยา ปาไซ มะละกา อันนัม เมืองเหล่านี้นอกจากจะเป็นเมืองท่าทางการค้าแล้วยังเป็นที่ตั้งของอาณาจักรด้วย นักวิชาการหลายคนเรียกเมืองเหล่านี้ว่า "รัฐเมืองท่า" (port-polity) หรือรัฐที่ทำการค้าทางทะเลเป็นหลัก (maritime state)[1]

ในช่วงที่รัฐเหล่านี้กำลังก่อร่างสร้างตัว ได้มีชาวต่างชาติมากมายเข้ามาทำการค้า หนึ่งในนั้นคืออาณาจักรริวกิวซึ่งเป็นหมู่เกาะเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นและไต้หวัน ปัจจุบันรู้จักกันในนามของจังหวัดโอกินาวาของญี่ปุ่น ในช่วงปี ค.ศ. 1425 ถึงราวปี ค.ศ. 1570 ริวกิวเดินเรือมาซื้อสินค้าจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อนำไปถวายเป็นเครื่องบรรณาการให้กับราชวงศ์หมิงของจีนและนำไปขายต่อยังญี่ปุ่นและเกาหลี ด้วยเหตุผลทางการค้านี้ทำให้ริวกิวและเมืองท่าต่าง ๆ มีการติดต่อกันทางจดหมายและสาส์นระหว่างกษัตริย์ ทำให้เราได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับเมืองท่าต่าง ๆ ในอีกแง่มุม

หนึ่งที่เอกสารจีนหรือโปรตุเกสไม่ได้ให้ไว้ เมืองท่าที่ริวกิวมาติดต่อค้าขายด้วยได้แก่ สยาม ชวา สุมาตรา ซุนดา (จาการ์ตาในปัจจุบัน) ปาเล็มบัง (ในเกาะสุมาตรา) มะละกา ปัตตานี และอันนัม (เวียดนาม) ในบันทึกของอาณาจักรริวกิวนั้น นอกจากจะมีจดหมายที่ริวกิวส่งไปยังเจ้าปกครองรัฐต่าง ๆ แล้ว ยังมีสาส์นตอบจากสยามและมะละกาอีกด้วย ซึ่งถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญมาก

การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของริวกิวกับเมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ที่ผ่านมามีการศึกษากันพอสมควรโดยนักวิชาการชาวญี่ปุ่น[2] แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่อยู่ในบริบทของประวัติศาสตร์โอกินาวาในแง่การค้าและความสัมพันธ์กับต่างชาติ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของริวกิวก่อนจะถูกรวมกับญี่ปุ่น งานที่พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างริวกิวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย[3] บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายโดยเน้นไปที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยดูประวัติศาสตร์ของเมืองท่าเหล่านี้จากกิจกรรมการค้าและการทูตที่มีกับริวกิว ตลอดจนสินค้าและผู้ที่มีบทบาทในการค้านั้น ขอบเขตของการศึกษานี้อยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 ซึ่งเป็นช่วงที่ริวกิวออกเรือไปทำการค้า

เอกสารที่ใช้

บทความนี้ใช้เอกสารของริวกิวที่ชื่อ "เรคิไดโฮอัน"[4] เป็นหลัก "เรคิไดโฮอัน" หรือ "บันทึกอันล้ำค่าตั้งแต่สมัยโบราณ" เป็นชุดเอกสารที่รวบรวมจดหมายที่ราชสำนักริวกิวติดต่อกับจีน เกาหลีและรัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งบันทึกการเดินทางในช่วงปี ค.ศ. 1424-1867 ในจำนวนนี้จดหมายที่ริวกิวติดต่อกับจีนมีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากริวกิวเป็นรัฐบรรณาการของจีนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1372 จนริวกิวถูกรวมกับญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1872 ตลอดเวลาเกือบ 500 ปีที่ริวกิวติดต่อกับรัฐเหล่านี้ ทางราชสำนักริวกิวได้เก็บจดหมายโต้ตอบและบันทึกการเดินทางไว้ในเอกสารชิ้นนี้ "เรคิไดโฮอัน" จึงถือเป็นเอกสารชั้นต้นที่มีความสำคัญมากในการศึกษาประวัติศาสตร์ของโอกินาวาโดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ

ทุกครั้งที่ริวกิวเดินเรือไปยังที่ต่าง ๆ ราชสำนักริวกิวจะออกสาส์นจากกษัตริย์หรือจดหมายจากขุนนาง เพื่อบอกจุดประสงค์ของการเดินทางมาและถวายของขวัญให้กษัตริย์หรือขุนนางของประเทศต่าง ๆ หรือไม่ก็ ออกเอกสารเดินเรือเพื่อแสดงรายละเอียดของคณะทูตและลูกเรือของตน จดหมายและเอกสารใน "เรคิไดโฮอัน" เขียนเป็นภาษาจีนทั้งหมด มีสำนวนการเขียนที่เป็นภาษาราชการเหมือนเอกสารราชการของจีนในสมัยโบราณ โดยมีชาวจีนที่อพยพมาจากฮกเกี้ยนเป็นผู้ที่มีหน้าที่แต่ง[5] ชาวจีนเหล่านี้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการต่างประเทศในราชสำนักริวกิว เช่น เป็นทูตร่วมกับชาวริวกิว เป็นล่ามและคนเดินเรือ แต่หน้าที่ที่สำคัญที่สุดดูจะเป็นหน้าที่แต่งจดหมายราชการรวมทั้งคัดลอกและเก็บรวบรวมจดหมายที่ต่างชาติส่งมาแล้วรวบรวมไว้ใน "เรคิไดโฮอัน" ซึ่งหน้าที่นี้ได้ตกทอดมาสู่ลูกหลานในริวกิวตลอดระยะเวลากว่า 400 ปี

เอกสารใน "เรคิไดโฮอัน" แบ่งเป็น 3 ชุดใหญ่ ๆ ด้วยกัน ชุดแรกมี 49 เล่ม แบ่งเป็นจดหมายระหว่างริวกิวกับจีน เกาหลีและรัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งเอกสารการเดินเรือของคณะทูตริวกิวในช่วงปี ค.ศ. 1424-1697 ชุดที่สองมี 200 เล่ม เป็นจดหมายติดต่อระหว่างริวกิวกับราชวงศ์ชิงของจีนในช่วงปี ค.ศ. 1697-1867 ส่วนชุดที่สามมี 13 เล่มและเล่มต่างหากอีก 4 เล่ม เอกสารในชุดแรกและชุดที่สองมีไม่ครบเนื่องจากสูญหายไปในเหตุการณ์แผ่นดินไหวและสงครามโลกครั้งที่สอง

เอกสารที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เก็บอยู่ในเล่มที่ 39-43 ของชุดที่หนึ่ง แบ่งประเภทของเอกสารได้เป็น 2 ประเภท คือ จดหมายและเอกสารเดินเรือ จดหมายได้แก่จดหมายและสาส์นที่ริวกิวและรัฐต่าง ๆ เขียนไปมาหากันในช่วงปี ค.ศ. 1425-1481 (หลังจากนั้นก็น่าจะมีแต่เอกสารช่วงปี ค.ศ. 1481-1510 ขาดหายไป) จดหมายที่ส่งถึงกันนั้นมีตั้งแต่ระดับกษัตริย์ไปถึงขุนนางตำแหน่งต่าง ๆ สาส์นและจดหมายตอบจากเมืองท่าต่าง ๆ เหล่านั้นเขียนเป็นภาษาจีนเช่นกัน และเป็นภาษาทางราชการเหมือนของริวกิว

พอเข้าศตวรรษที่ 16 เอกสารที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะอยู่ในรูปของเอกสารเดินเรือแทนที่จดหมายโต้ตอบ มีทั้งหมด 66 ฉบับ

ครอบคลุมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1509-1564 เอกสารประกอบการเดินเรือนี้มีรูปแบบการเขียนเหมือนกันทั้งหมด เปลี่ยนเพียงแต่หมายเลขเอกสาร ชื่อคณะทูต และจำนวนลูกเรือเท่านั้น ต้นฉบับของ "เรคิไดโฮอัน" ซึ่งคนจีนในริวกิวได้เก็บไว้เพิ่งถูกเผยแพร่ออกสู่สาธารณชนในปี ค.ศ. 1933 แต่ก็ถูกทำลายไปในสงครามโอกินาวาในช่วงปี ค.ศ. 1960 โชคดีที่มีผู้ถ่ายเอกสารเป็นแบบพิมพ์เขียวหรือบลูพริ้น และคัดลอกด้วยมือไว้หลายฉบับก่อนที่ต้นฉบับจะสูญหายไป แต่ก็มีไม่ครบและบางครั้งก็มีการคัดลอกผิดพลาด ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมานี้นักวิชาการในโอกินาวาจึงได้รวบรวมสำเนาจากหลายแหล่ง เพื่อเทียบเคียงหาส่วนที่ถูกต้องและแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นออกมาหลายฉบับด้วยกัน

ในบทความนี้จะใช้ฉบับที่ชำระโดยคณะกรรมการการศึกษาของจังหวัดโอกินาวาซึ่งเริ่มทำออกมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 มีทั้งหมด 15 เล่ม เอกสารที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะอยู่ในเล่มที่ 2 (เรียบเรียงเป็นภาษาญี่ปุ่นและเพิ่มคำอธิบายโดย 和田 1997) ส่วนการอ้างอิงเอกสารจะใช้ตัวอักษรและหมายเลขย่อ เช่น R1-40-01, 415 หมายถึงเอกสารใน "เรคิไดโฮอัน" ชุดที่ 1 เล่มที่ 40 ฉบับที่ 01 หน้า 415

ความเป็นมาของอาณาจักรริวกิว

ริวกิวเริ่มก่อตั้งเป็นอาณาจักรในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ก่อนหน้านั้นแบ่งเป็นแคว้นย่อย 3 แคว้น คือ แคว้นซันหกคุทางตอนเหนือ แคว้นจูซันทางตอนกลาง และแคว้นซันนันทางตอนใต้ของเกาะโอกินาวา เมื่อจักรพรรดิของหมิงส่งทูตไปริวกิวเพื่อชวนให้เข้าเป็นรัฐบรรณาการ ทั้งสามแคว้นก็ต่างส่งทูตไปถวายความเคารพจักรพรรดิหมิง (หรือที่เรียกว่าจิ้มก้อง) เริ่มจากแคว้นจูซันในปี ค.ศ. 1372 จนในราวปี ค.ศ. 1416 กษัตริย์แคว้นจูซันรวมแคว้นทั้งสามได้และตั้งตนเป็นกษัตริย์ของอาณาจักรริวกิวในนามราชวงศ์โชจากนั้นริวกิวก็ส่งบรรณาการไปจีนเป็นประจำเกือบทุกปี

รัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น สยาม ชวา สุมาตรา มะละกาก็ส่งทูตไปถวายบรรณาการหมิงเช่นกัน ริวกิวและรัฐเหล่านี้จึงถือว่ามีฐานะเท่ากันในระบบบรรณาการของหมิง[6] แต่ริวกิวถือเป็นรัฐที่ใกล้ชิดกับ

หมิงมากที่สุด หมิงจึงอนุญาตให้ริวกิวไปจิ้มก้องจีนได้ทุกปี ในขณะที่รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ไป 3 ปีต่อครั้ง (赤嶺 2004: 43-4) ในช่วงปี ค.ศ. 1370-1567 จีนปิดประเทศไม่ให้ชาวต่างชาติเข้ามาทำการค้า การจะซื้อสินค้าจากจีนได้ต้องผ่านการค้าแบบบรรณาการเท่านั้น เพราะฉะนั้นการที่ริวกิวได้ไปจีนทุกปีทำให้ริวกิวได้เปรียบกว่ารัฐอื่นในการทำการค้ากับจีน ริวกิวจึงนำสินค้าจากจีนไปขายต่อยังเมืองท่าใกล้เคียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนำสินค้าจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับไปขายให้จีน เกาหลีและญี่ปุ่น

การที่ริวกิวทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางระหว่างสองภูมิภาคนี่เอง ทำให้อาณาจักรเล็ก ๆ แห่งนี้รุ่งเรืองในช่วงศตวรรษที่ 15-16 อย่างไรก็ตามในปลายศตวรรษที่ 16 บทบาทของริวกิวเริ่มลดน้อยลง เมื่อจีนได้ผ่อนผันกฎห้ามการค้ากับต่างชาติในปี ค.ศ. 1567 ทำให้พ่อค้าจีนเดินเรือไปค้าขายยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้โดยตรง พ่อค้าโปรตุเกสก็เริ่มนำสินค้าจากอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปขายจีน แต่ปัจจัยหลักที่ทำให้ริวกิวหมดบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลางคือการที่ริวกิวตกเป็นกึ่งเมืองขึ้นของญี่ปุ่นเมื่อถูกไดเมียวจากแคว้นซัตสึมะในคิวชูเข้ามายึดในปี ค.ศ. 1609[7] อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นยังอนุญาตให้ริวกิวดำรงตนในฐานะอาณาจักรต่อไป การส่งทูตไปจีนในฐานะรัฐในบรรณาการก็ยังดำเนินอยู่เพื่อผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างจีน-ญี่ปุ่น ริวกิวจึงขึ้นต่อทั้งจีนและญี่ปุ่นอยู่เป็นเวลา 200 กว่าปี จนในที่สุดรัฐบาลเมจิมีนโยบายที่จะรวมประเทศโดยพยายามลิดรอนสถานะของริวกิวทีละเล็กทีละน้อยจากอาณาจักรเป็นแคว้นริวกิวโดยขึ้นต่อรัฐบาลเมจิ และเปลี่ยนจากแคว้นริวกิวมาเป็นจังหวัดโอกินาวาในปี ค.ศ. 1879 ซึ่งถือเป็นการยกเลิกราชวงศ์โชในฐานะกษัตริย์และทำให้ริวกิวกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นโดยสมบูรณ์

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ถึงแม้ว่าริวกิวจะตกอยู่ในสภาพกึ่งประเทศราชของญี่ปุ่นมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 17 แต่ก็ยังได้รับอนุญาตให้ผูกสัมพันธ์กับจีนในรูปแบบของการจิ้มก้องและถวายบรรณาการอยู่ ริวกิวจึงได้รับอิทธิพลทางความคิด ระบบการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมจากจีนเป็นอย่างมาก สำหรับญี่ปุ่นแล้ว ริวกิวก็เหมือนรัฐต่างชาติที่มีฐานะเป็นประเทศราช ต้องส่งทูต

ไปเอโดะตามเวลาที่กำหนด ในช่วงที่จีนกับญี่ปุ่นไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน ริวกิวก็ทำหน้าที่เหมือนรัฐกันชนของทั้งสองประเทศ ในศตวรรษที่ 19 จีนพยายามเอาริวกิวกลับมาเป็นประเทศในอารักขาแต่ก็ล้มเหลว ทำให้ริวกิวตกเป็นของญี่ปุ่นในที่สุด (赤嶺 2004)

เส้นทางเดินเรือ

หากนับจากจำนวนจดหมายและเอกสารเดินเรือที่อยู่ใน "เรคิไดโฮอัน" และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องแล้ว ในช่วงศตวรรษที่ 15 และ 16 ที่ริวกิวติดต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ริวกิวออกเรือไปทั้งหมด 111 ครั้ง สยามหรืออยุธยาเป็นเมืองท่าที่ริวกิวเดินเรือมาทำการค้าบ่อยที่สุด คือ 64 ครั้ง รองลงมาคือมะละกา 20 ครั้ง และปัตตานี 8 ครั้ง หากดูจากตาราง 1 และตาราง 2 จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาเกือบ 200 ปีนี้ ริวกิวมีการเปลี่ยนเส้นทางการเดินเรือของตน เช่น ในช่วงแรกริวกิวเดินทางไปสยาม ปาเล็มบังและชวา แต่พอเข้ากลางศตวรรษที่ 15 เรือไปปาเล็มบังและชวาก็หมดไปเปลี่ยนไปมะละกาแทน พอเข้าศตวรรษที่ 16 ริวกิวก็เปลี่ยนจุดหมายปลายทางจากมะละกาไปปัตตานี สุมาตรา ซุนดาและอันนัมแทน โดยที่ปัตตานีกลายมาเป็นเมืองท่าที่ริวกิวมาบ่อยที่สุดรองจากสยาม ดูเหมือนว่าการเปลี่ยนแปลงนี้จะขึ้นอยู่กับว่าเมืองท่าไหนเติบโตเป็นศูนย์กลางการค้าในช่วงใด

ในขณะที่รู้ตัวเลขของเรือจากริวกิว แต่เรากลับไม่ค่อยมีข้อมูลของเรือที่ออกจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะมีก็เพียงกรณีของลูกเรือปาเล็มบังที่พลัดไปติดท่าที่ญี่ปุ่น (ดังจะกล่าวต่อไป) และกรณีของสยามที่จะออกเรือไปริวกิวแต่พลัดไปฮกเกี้ยนแทนในปี ค.ศ. 1404 (和田 1997: 372) จึงดูเหมือนว่าเมืองท่าต่าง ๆ ไม่ได้ออกเรือไปริวกิวเท่าใดนัก อาจเป็นเพราะว่าริวกิวเป็นผู้นำเอาสินค้าจากจีนและญี่ปุ่นมาขายให้อยู่แล้วโดยเฉพาะในกรณีของสยาม หรือเป็นเพราะเมืองท่าต่าง ๆ ได้สินค้าจีนจากเรือของพ่อค้าจีนที่แอบลักลอบเดินเรือมา จึงไม่จำเป็นต้องออกเรือไปอีก

ถึงแม้จะไม่มีหลักฐานว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่งเรือไปริวกิว แต่ใน "เรคิไดโฮอัน" ก็มีหลักฐานว่ารัฐต่าง ๆ มีการติดต่อส่งจดหมายโต้ตอบกับริวกิว

เช่น จดหมายตอบจากกษัตริย์และขุนนางจากสยาม ปาเล็มบัง และมะละกา ซึ่งในบทความนี้จะให้ความสนใจไปที่จดหมายเหล่านี้เพื่อดูว่าแต่ละรัฐมีปฏิกิริยาอย่างไรกับริวกิว

การค้าระหว่างริวกิวกับเมืองท่าต่าง ๆ

ทุกครั้งที่ริวกิวออกเรือไปเมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ริวกิวจะส่งสาส์นไปกับคณะทูตด้วย สาส์นส่วนใหญ่ออกโดยกษัตริย์ ส่วนผู้รับนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นกษัตริย์ของรัฐนั้น ๆ เช่นกัน (ยกเว้นกรณีของปาเล็มบังดังจะปรากฏต่อไป) อย่างไรก็ตามจดหมายที่กษัตริย์ติดต่อถึงกันในกรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นพระราชสาส์น เพราะริวกิวถือว่าริวกิวและรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างเป็นรัฐในบรรณาการหรือรัฐบริวารของหมิง (高良1998: 73-4) ฐานะทางการเมืองจึงต่ำกว่าหมิง จดหมายที่กษัตริย์ริวกิวออกถึงจักรพรรดิจีนเท่านั้นจึงเรียกว่าพระราชสาส์นหรือ “กั๋วชู” (国書) ด้วยเหตุที่ในภาษาจีนมีคำแบ่งอย่างชัดเจน จดหมายจากริวกิวถึงสยาม มะละกาและรัฐอื่น ๆ จึงเขียนว่า “จือ” (咨) ซึ่งเป็นเอกสารราชการที่ใช้ในหน่วยงานที่มีระดับเท่ากันในระบบราชการจีน

สาส์นส่วนใหญ่จะมีเนื้อความคล้ายกัน ยกตัวอย่างสาส์นที่ริวกิวส่งให้สยามในปี ค.ศ. 1425 มีใจความดังต่อไปนี้

> “กษัตริย์จูซันแห่งริวกิว ส่งมาเรื่องการจิ้มก้อง
> เนื่องด้วยรัฐเราไม่มีของจะไปถวายบรรณาการ เราจึงส่งทูตชื่อฟูนาชิคิ และคนอื่น ๆ ไปกับเรือตัวอักษร*เหริน* เพื่อนำเครื่องถ้วยชามไปยังรัฐของท่านและซื้อสินค้า เช่น พริกไทยและไม้ฝาง เมื่อกลับมาแล้วเราก็จะเตรียมเอาของเหล่านี้เพื่อไปจิ้มก้อง*ต้าหมิง* ดังนั้น เราจึงได้เตรียมของขวัญมาถวายท่าน เป็นการแสดงความคิดถึงจากคนที่อยู่ห่างไกล เราหวังว่าท่านจะรับมันไว้

อนึ่ง เราอยากจะขอให้ท่านอนุญาตให้คณะของเราออกจากที่นั่นให้ทันฤดูลมและกลับมาโดยเร็ว เราหวังว่าโลกนี้จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความสัมพันธ์อันดีนี้จะยั่งยืนไปนานแสนนาน

รายการของขวัญเขียนไว้ข้างล่าง ขอให้ยื่นสาส์นฉบับนี้กับผู้เกี่ยวข้อง"

รายการมีดังต่อไปนี้

ผ้าต่วนทอสีทอง 5 มัด

ผ้าต่วนสีขาว 20 มัด

ดาบสั้น 5 ด้าม

พัดพับ 30 เล่ม

กำมะถัน 3,000 จิน (หรือ 2,500 *จินเชิง*[8])

ถาดสีฟ้าขนาดใหญ่ 20 ใบ

ถาดสีฟ้าขนาดเล็ก 400 ใบ

ชามสีฟ้าขนาดเล็ก 2,000 ใบ

สาส์นส่งไปสยาม

ปีที่ 2 ศักราชหงชี เดือน 9 วันที่ 10" (R1-40-02, 374)

ริวกิวจะแสดงเหตุผลของการเดินทางมาเสมอว่าเพื่อซื้อของไปจิ้มก้องหรือถวายบรรณาการแด่หมิง เนื่องจากริวกิวเป็นหมู่เกาะเล็ก ๆ ไม่มีทรัพยากรที่จะเป็นสินค้าส่งออกได้มากนัก จึงต้องพึ่งสินค้าจากจีนและญี่ปุ่นเป็นหลัก สินค้าจากจีนที่ริวกิวนำไป ได้แก่ เครื่องถ้วยชาม ผ้าไหม ผ้าต่วน ส่วนที่นำไปจากญี่ปุ่นได้แก่ ดาบสั้น และพัด มีอีกอย่างหนึ่งที่ริวกิวนำไปจากเกาะอิโอทางตอนใต้ของเกาะคิวชูก็คือ กำมะถัน ซึ่งเป็นอย่างเดียวที่ริวกิวให้แก่สยามเป็นพิเศษทุกครั้งที่เดินเรือมา ริวกิวให้กำมะถันแก่อันนัมด้วยแต่ปรากฏเพียงครั้งเดียว เหตุผลที่ให้แค่สยามกับอันนัม น่าจะเป็นเพราะว่ากำมะถันเป็นสินค้ามีค่า ริวกิวจึงนำไปให้สยามซึ่งเป็นคู่ค้าที่สำคัญ ส่วนที่เอาไปให้อันนัมนั้นน่าจะเป็นโอกาสพิเศษ (R1-42-05, 425)

ส่วนสินค้าที่ริวกิวมาซื้อจากเมืองท่าต่าง ๆ นั้น เป็นที่รู้กันว่าสินค้าออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยนั้นก็คือของป่า เช่น ไม้หอมชนิดต่าง ๆ

งาช้าง พริกไทย ดีบุก สาเหตุที่ริวกิวเดินเรือมาภูมิภาคนี้ก็เพื่อซื้อสินค้าเหล่านี้กลับไปเป็นของบรรณาการแด่จีน และส่งออกไปขายยังเกาหลีและญี่ปุ่นอีกที แต่ก็ยังมีสินค้าประเภทอื่นอีกด้วย เช่น ผ้าจากอินเดีย อาหาร และเหล้า

ในช่วงศตวรรษที่ 15 และ 16 ที่ริวกิวเดินทางมาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เราสามารถแบ่งการติดต่อได้ เป็น 3 ช่วงใหญ่ ๆ คือ ช่วงแรกในครึ่งแรกของศตวรรษที่ 15 ช่วงกลางในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 15 และช่วงหลัง คือ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ถึงราวปี ค.ศ. 1570 ซึ่งเป็นช่วงสิ้นสุดของการค้า

การติดต่อในช่วงแรก: สยาม ปาเล็มบัง ชวา

ริวกิว–สยาม

สยามเป็นรัฐแรกที่ริวกิวติดต่อทำการค้าด้วย และยังเป็นเมืองท่าที่ริวกิวเดินทางมาบ่อยที่สุดในบรรดาเมืองท่าทั้งหลาย เอกสารเกี่ยวกับสยามเริ่มปรากฏในปี ค.ศ. 1425 (ในปีนั้นริวกิวส่งสาส์นถึงสยาม 2 ฉบับ ฉบับที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นเป็นฉบับที่ 2) จนถึงปี ค.ศ. 1570 แต่ดูจากเนื้อความที่เขียนในจดหมายฉบับแรกปี ค.ศ. 1425 แล้ว ความสัมพันธ์ริวกิวกับสยามสามารถย้อนไปได้ถึงอย่างน้อยปี ค.ศ. 1419 หรืออาจเป็นตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 14 เพราะนับตั้งแต่ริวกิวเริ่มส่งบรรณาการไปให้หมิง ก็ปรากฏว่ามีของพวกไม้ฝางและพริกไทยไปให้ตั้งแต่ตอนนั้นแล้ว ของขวัญที่ริวกิวให้เกาหลีก็มีของพวกนี้ด้วย (和田 1997: 372)

จดหมายฉบับนี้มีความพิเศษกว่าจดหมายฉบับอื่นตรงที่ทำให้เรารู้ว่าสยามเริ่มทำการผูกขาดการค้ากับชาวต่างชาติมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 15 แล้ว และยังบอกเป็นนัยด้วยว่าริวกิวไม่ได้มาซื้อสินค้าจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพียงเพราะเอาไปให้หมิงเท่านั้น แต่เป็นการค้าที่ทำเพื่อผลกำไรของตนด้วย เพราะในจดหมายฉบับนี้ริวกิวแสดงความไม่พอใจที่ทูตที่ส่งไปครั้งที่แล้วถูกเจ้าหน้าที่ที่สยามกว้านซื้อเครื่องถ้วยชาม และไม่ยอมให้ริวกิวซื้อไม้ฝางจากพ่อค้าโดยตรง ทำให้ริวกิวขาดทุน โดยทางสยามให้เหตุผลว่า "ริวกิวเอาของขวัญมาให้น้อยเกินไป" ริวกิวจึงสั่งเพิ่มจำนวนของขวัญ แต่ก็ยังถูกสยามผูกขาดการค้าอีก คราวนี้ริวกิวประท้วงด้วยการเลิกเดินเรือไปสยามในปีก่อนหน้านั้น แต่ก็ออก

เรือมาอีกในปี ค.ศ. 1425 โดยขอร้องให้สยามอนุญาตให้ริวกิวค้าขายได้อย่างเสรี (R1-40-01, 371) แสดงว่าริวกิวถือว่าสยามเป็นคู่ค้าที่สำคัญต่อริวกิว อิชิอิได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับจดหมายฉบับนี้ว่าคนในสยามที่ทำการผูกขาดการค้ากับริวกิวนั้นอาจเป็นพระคลัง แสดงว่าเริ่มมีพระคลังดูแลการค้ากับต่างชาติมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 15 แล้ว (石井 1992, 1994)

จดหมายติดต่อของทั้งสองส่วนใหญ่จะเป็นสาส์นที่ริวกิวส่งไปหาสยาม ที่สยามส่งไปมีเพียง 7 ฉบับและส่วนใหญ่เป็นสาส์นตอบ สาส์นฉบับแรกเป็นสาส์นตอบกษัตริย์ริวกิวในปี ค.ศ. 1430 ซึ่งมีเนื้อความไม่มากนัก คือสยามตอบริวกิวไปว่าจะส่งทูตริวกิวที่มาทำการค้ากลับไปให้ทันฤดูลม และถวายของขวัญให้ริวกิว ได้แก่ ไม้ฝางและผ้าทอจากอินเดีย (R1-39-01, 339) ส่วนอีก 6 ฉบับเขียนในปี ค.ศ. 1480 และปี ค.ศ. 1481

ในช่วงปี ค.ศ. 1480 และปี ค.ศ. 1481 สยามส่งสาส์นไปหาริวกิวเป็นจำนวนถึง 6 ฉบับซึ่งถือว่ามากกว่าปกติ เป็นเพราะมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น นั่นคือการที่เรือของริวกิวที่ส่งไปสยามในปี ค.ศ. 1479 เกิดไฟไหม้ทำให้คณะทูตกลับริวกิวไม่ได้ ในปีถัดไปสยามจึงออกเรือเพื่อส่งพวกเขากลับ แต่เรือกลับเจอพายุและอับปางก่อนที่จะถึงริวกิว ริวกิวได้ช่วยเหลือผู้รอดชีวิตไว้และส่งตัวกลับสยามกับทูตที่จะไปทำการค้าในปีถัดไป ในปี ค.ศ. 1481 สยามก็ส่งทูตไปอีกเพื่อสืบหาผู้รอดชีวิตเพิ่มเติม และพวกเขาก็กลับมากับเรือริวกิว จากเหตุการณ์นี้ทำให้สยามนับตั้งแต่กษัตริย์ไปจนถึงขุนนางระดับขุนและนายต่างส่งสาส์นไปถึงริวกิวเพื่อขอบคุณที่ช่วยนำผู้รอดชีวิตกลับมา และยังมอบของตอบแทนเป็นจำนวนมากให้แก่ริวกิว แสดงว่าสยามซึ้งน้ำใจของริวกิวมาก[9] ทูตที่สยามส่งไปเพื่อพาทูตริวกิวที่เรือถูกไฟไหม้กลับในปี ค.ศ. 1480 มีชื่อ “ไน่เมิ่นอิงเชี่ยที่” “ไน่เมิ่นอิง” น่าจะเป็นชื่อ “นายหมื่นอิง” ส่วน “เชี่ยตี้” นักวิชาการหลายคนบอกว่าน่าจะหมายถึง “เจ้าท่า”[10] เหตุการณ์นี้บ่งบอกว่าริวกิวกับสยามไม่ได้ติดต่อกันเพื่อการค้าเพียงอย่างเดียว ยังมีการช่วยเหลือกันในการส่งคนกลับภูมิลำเนาของตนอีกด้วย

ริวกิว–ปาเล็มบัง

ปาเล็มบังเป็นรัฐที่สองที่ริวกิวเดินทางมาทำการค้าต่อจากสยาม เป็นเมืองท่าทางตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะสุมาตราจดหมายฉบับแรกที่ริวกิวส่งไปคือปี ค.ศ. 1428 แต่ดูจากเนื้อความแล้วริวกิวส่งเรือไปทำการค้ากับปาเล็มบังก่อนหน้านั้นแล้ว แต่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ที่นั่นเพราะไม่มีหลักฐานการเดินเรือ (R1-42-01, 423) ริวกิวติดต่อกับปาเล็มบังในช่วงปี ค.ศ. 1428-1440 มีจดหมายไป 9 ฉบับ ส่วนจดหมายตอบจากปาเล็มบังมี 2 ฉบับ ถึงจะเป็นจำนวนไม่มากแต่ก็ทำให้เราได้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนโบราณของอินโดนีเซียมากขึ้น

อันดับแรกคือชุมชนชาวจีนในปาเล็มบัง แต่ก่อนที่จะพูดถึงชุมชนชาวจีนมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับชื่อของที่นี่ ริวกิวจ่าหน้าจดหมายที่เขียนถึงปาเล็มบังในชื่อ "ซันโฝฉีกั๋วจิ้วกั่ง"[11] ชื่อนี้ไม่มีส่วนใดเลยที่บอกว่าเป็นปาเล็มบัง แต่นักวิชาการเชื่อกันว่าหมายถึงปาเล็มบังเนื่องจาก "ซันโฝฉีกั๋ว" หมายถึงอาณาจักรศรีวิชัย และศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 จนถึงศตวรรษที่ 11 ก็คือปาเล็มบัง (เรื่องศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยยังมีการถกเถียงกัน บางคนบอกว่าเป็นเมืองมาลายู-จามบีที่อยู่ถัดไปทางตะวันตก) อาณาจักรศรีวิชัยเริ่มอ่อนแอลงในต้นศตวรรษที่ 11 เพราะถูกอาณาจักรโจละจากอินเดียใต้รุกราน และหมดอำนาจลงอย่างสิ้นเชิงเมื่ออาณาจักรมัชปาหิตซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ทางตะวันออกของเกาะชวาแผ่อำนาจเข้ามาในเกาะสุมาตราและล้มอาณาจักรศรีวิชัยลงในปลายศตวรรษที่ 14[12]

จากบันทึกของราชวงศ์หมิง เดิมปาเล็มบังมีชุมชนชาวจีนอยู่หลายพันคนและมีหัวหน้าเป็นคนจีนมาจากกวางตุ้งชื่อ เหลียงเต้าหมิง แต่ก็มีอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีหัวหน้าชื่อ เฉินสู่ยี่ แต่สู่ยี่และพวกถูกกองทัพของเจิ้งเหอโจมตี ต่อมาเหลียงเต้าหมิงมีผู้สืบทอดตำแหน่งชื่อ ชือจิ้นชิง เขาได้ส่งบรรณาการไปให้หมิงหลายครั้ง จนในปี ค.ศ. 1407 จักรพรรดิหมิงก็ได้แต่งตั้งให้เขาเป็น "ทูตรักษาความสงบแห่งจิ้วกั่ง"[13] "จิ้วกั่ง" แปลว่า "เมืองท่าเก่า" เป็นอีกชื่อหนึ่งที่คนจีนใช้เรียกปาเล็มบัง ส่วนตำแหน่ง "ทูตรักษาความสงบ" ก็คือหัวหน้าชุมชนปาเล็มบังนั่นเอง (和田 1997: 456-7)

การที่ปาเล็มบังมีชุมชนจีนอยู่ ทำให้จดหมายที่ริวกิวส่งถึงปาเล็มบังมีความพิเศษจากจดหมายที่ริวกิวส่งให้รัฐอื่น นั่นคือจดหมายแทบทั้งหมดไม่ได้ออกโดยกษัตริย์ริวกิว แต่ออกโดยขุนนางชั้นสูงที่ใช้ชื่อว่า หวังเชี่ยงหวยจี[14] "หวังเชี่ยง" เทียบเท่าตำแหน่ง "prime minister" (Wade, 2004: 14) ในภาษาไทยน่าจะเป็นตำแหน่งเสนาบดี ไม่ว่าเขาจะเป็นตำแหน่งอะไร ขุนนางผู้นี้น่าจะเป็นขุนนางชั้นสูงของริวกิว และดูจากชื่อ "หวยจี" เป็นไปได้ว่าจะเป็นคนจีนเช่นกัน ส่วนจดหมายตอบจากปาเล็มบังที่พบมี 2 ฉบับ ดูจากชื่อผู้ออกแล้ว วาดะให้ความเห็นว่าน่าจะเป็นลูกสาวของชือจิ้นชิง หัวหน้าชุมชนจีนที่สืบต่อจากเหลียงเต้าหมิง (和田 1997: 459) ทั้งสองฉบับนี้ออกในวันเดียวกันคือวันที่ 3 เดือน 2 ปี ค.ศ. 1431 ฉบับแรกออกโดยลูกสาวคนที่สองของจิ้นชิงซึ่งดูจากตำแหน่งแล้วดูจะเป็นผู้ปกครองปาเล็มบังในตอนนั้น ส่วนอีกฉบับหนึ่งออกโดยลูกสาวคนแรก ซึ่งไม่ใช่ผู้ปกครองแต่ก็น่าจะยังมีบทบาทในการปกครองปาเล็มบังด้วย ทั้งสองฉบับมีเนื้อความคล้ายกัน นั่นคือเป็นการขอบคุณที่ริวกิวส่งของขวัญมากับทูตในปีก่อนหน้านั้นและทางปาเล็มบังจะมอบของตอบแทนกลับไป (R1-43-10, R1-43-11, 459-460) เป็นไปได้ว่าการติดต่อระหว่างริวกิวกับปาเล็มบังเป็นการติดต่อโดยคนจีนด้วยกันเอง

จะเห็นได้ว่าในช่วงที่ริวกิวติดต่อกับปาเล็มบังเป็นช่วงที่อาณาจักรศรีวิชัยล่มสลายลงแล้ว และถึงแม้ว่าอาณาจักรมัชปาหิตจะขยายอำนาจเข้ามาแต่ก็ไม่ได้มีอำนาจปกครองปาเล็มบังโดยตรง มัชปาหิตเองก็อ่อนแรงลงในกลางศตวรรษที่ 15 (Pluvier, 1995: 18-19) การเกิดสุญญากาศทางอำนาจในช่วงศตวรรษที่ 15 น่าจะทำให้ชุมชนชาวจีนในปาเล็มบังรวมตัวกันปกครองเมืองท่าแห่งนี้ จึงเป็นเหตุผลที่อธิบายได้ว่าทำไมริวกิวจึงติดต่อกับชาวจีนที่นั่นโดยตรงแทนที่จะติดต่อกับกษัตริย์ของมัชปาหิต

ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งที่เราเห็นในจดหมาย นั่นคือการที่ลูกเรือปาเล็มบัง พลัดหลงไปญี่ปุ่นและถูกส่งกลับผ่านริวกิวและสยาม เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1421-1428 เจ้าหน้าที่คุมท่าเรือในเกาะคิวชูชื่อชิบูคาวามิชิโยริได้ส่งจดหมายไปริวกิวแจ้งว่ามีเรือลำหนึ่งจากปาเล็มบังและลูกเรืออีก 20 คนพลัดไปที่นั่น เขาขอร้องให้ริวกิวช่วยส่งลูกเรือเหล่านั้นกลับปาเล็มบัง

แต่เนื่องจากริวกิวไม่มีผู้ชำนาญในการเดินเรือไปปาเล็มบัง กษัตริย์ริวกิวจึงสั่งให้ทูตออกเรือไปสยามและขอให้สยามส่งลูกเรือกลับไปยังปาเล็มบังอีกต่อหนึ่ง แต่ริวกิวไม่รู้ว่าสยามส่งลูกเรือเหล่านี้กลับปาเล็มบังได้อย่างสวัสดิภาพหรือไม่ เสนาบดีริวกิวชื่อหวยจีจึงได้ถามถึงเรื่องนี้ในคราวที่เขาส่งจดหมายไปขอทำการค้ากับเจ้าหน้าที่ปาเล็มบังในปี ค.ศ. 1428 (R1-43-04, 453)

ถึงเราจะไม่รู้ข่าวคราวของลูกเรือจากปาเล็มบังอีกเลยตั้งแต่นั้น แต่เหตุการณ์นี้ก็แสดงให้เห็นว่ามีการใช้เส้นทางการค้าระหว่างรัฐในการส่งคนพลัดหลงกลับภูมิลำเนาของตน เนื่องจากญี่ปุ่นไม่มีการติดต่อกับเมืองท่าในเกาะสุมาตราโดยตรง จึงขอความช่วยเหลือจากริวกิว ญี่ปุ่นคงรู้ว่าริวกิวออกเรือไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วในตอนนั้น แต่ริวกิวยังไม่ได้เปิดเส้นทางการค้าไปปาเล็มบังจึงขอความช่วยเหลือจากสยามอีกต่อหนึ่ง สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าสยามเป็นทั้งชุมทางส่งสินค้าและส่งคนกลับภูมิลำเนาของตนในภูมิภาคแถบนี้ด้วย

ริวกิว–ชวา

ริวกิวออกเรือไปชวาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1430 ไล่เลี่ยกับปาเล็มบัง แต่ก็สิ้นสุดในระยะเวลาไม่นานเช่นกันคือถึงปี ค.ศ. 1442 ดูจากจดหมายแล้วมี 6 ฉบับ เป็นจดหมายที่ริวกิวส่งไปถึงชวาทั้งหมด ออกในปี ค.ศ. 1430, 1438, 1440, 1441 และ 1442 ดูจากจดหมายในปี ค.ศ. 1438 แล้วริวกิวเพิ่งเริ่มติดต่อกับชวาเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1430 ซึ่งช้ากว่าสยามและปาเล็มบัง

ถึงแม้ว่าใน "เรคิไดโฮอัน" จะไม่พบจดหมายที่ชวาส่งตอบริวกิว แต่จากข้อความในจดหมายบางฉบับที่ริวกิวส่งไป ทำให้รู้ว่าชวาก็ให้ของขวัญฝากไปกับทูตริวกิวเช่นกัน เนื้อความในจดหมายที่ริวกิวส่งถึงชวาก็คล้ายกับที่ริวกิวส่งถึงรัฐอื่นคือขอให้ทูตที่ไปสามารถทำการค้าได้สะดวกและกลับมาริวกิวโดยเร็ว

ในตอนนั้นชวามีอาณาจักรมัชปาหิตปกครองอยู่ แต่ดังที่กล่าวมาข้างต้นในช่วงนี้เป็นช่วงที่มัชปาหิตเริ่มเสื่อมอำนาจลงแล้ว เนื่องจากเกิดการแก่งแย่งชิงดีกันเองในราชวงศ์ ในช่วงที่ริวกิวมาติดต่อด้วย ชวามีราชินีชื่อสุหิตาปกครองอยู่

(ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1429-1447 - 和田 1997: 380) ในขณะที่จดหมายที่ริวกิวส่งถึงปาเล็มบังจ่าหน้าถึงหัวหน้าชาวจีนที่นั่น กรณีของชวาเป็นสาส์นจากกษัตริย์ริวกิวทุกฉบับ ถึงจะไม่ได้บ่งบอกว่าส่งถึงใคร ก็สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นราชินีของชวา แต่ตอนนั้นมัชปาหิตก็มีเมืองท่าอยู่หลายแห่ง เช่น เกรสิก ทุบันและสุราบายา ทาคาระให้ความเห็นว่าชวาในที่นี้อาจเป็นเมืองเกรสิกใกล้กับสุราบายาทางตะวันออกของเกาะชวา (高良 1998: 65) อย่างไรก็ตามถึงแม้อิทธิพลของชวาจะแผ่วลงในศตวรรษที่ 15 แต่ก็ไม่ได้กระทบการค้าสักเท่าใด ชวายังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งรวมสินค้าเครื่องเทศจากหมู่เกาะโมลุกกะอยู่ (Hall, 2549: 94) นี่อาจเป็นเหตุผลที่ริวกิวเดินทางมาชวา อย่างไรก็ตามการค้าระหว่างริวกิว-ชวาก็สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1442 หลังจากนั้นก็ไม่มีบันทึกว่าริวกิวไปชวาอีกเลย

ริวกิว–สุมาตรา

ส่วนสุมาตรานั้น ก็ไม่แน่ชัดอีกเช่นกันว่าหมายถึงที่ใดในเกาะสุมาตรา ริวกิวเดินทางไปทางตะวันออกของเกาะสุมาตราแล้ว นั่นก็คือ ปาเล็มบัง มีคนให้ความเห็นว่า "สุมาตรา" ในที่นี้น่าจะหมายถึงเมืองปาไซ ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะ ปาไซตั้งตัวเป็นรัฐตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 13 (和田 1997: 399) ริวกิวส่งจดหมายไป 3 ครั้งในปี ค.ศ. 1463, 1467 และ 1468 แต่ดูจากเนื้อความในจดหมายฉบับแรกที่บอกว่า "การที่เราติดต่อกันทางจดหมายและแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกันมาเนิ่นนานแล้วนั้นเปรียบดั่งประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง" ดูเหมือนว่าริวกิวกับปาไซมีการติดต่อกันมาแล้วก่อนหน้านั้น ในจดหมายที่ริวกิวส่งถึงสุมาตรา ริวกิวจ่าหน้าถึงกษัตริย์ของที่นั่น ก็แสดงว่าอย่างน้อยเมืองนี้ต้องเป็นอาณาจักรที่มีกษัตริย์ปกครองอยู่ ซึ่งสันนิษฐานที่ว่าเป็นปาไซนั้นก็น่าจะเป็นไปได้ การที่ริวกิวเดินเรือไปปาไซแสดงให้เห็นว่าปาไซยังเป็นเมืองท่าที่สำคัญอยู่ในกลางศตวรรษที่ 15 โทเม่ ปิเรสพูดถึงปาไซว่าเป็นเมืองท่าที่มีการค้าคึกคัก มีประชากรมากและมีพ่อค้าโดยเฉพาะจากเบงกอลมาทำการค้า นอกจากนั้นยังมีพ่อค้าหลายชาติจากตะวันออกกลางมาด้วย เช่น อาหรับ ตุรกี และเปอร์เซีย (Tome Pires, 1966:

265) เป็นไปได้ว่าริวกิวต้องการสินค้าจากอินเดียและตะวันออกกลาง จึงเดินเรือมาถึงที่นี่ อย่างไรก็ตามการค้ากับเมืองท่าในเกาะสุมาตราและชวาก็สิ้นสุดลงในกลางศตวรรษที่ 15 เนื่องจากมะละกาขึ้นมาเป็นศูนย์กลางการค้าในแถบนี้แทน

การติดต่อในช่วงกลาง: มะละกา

การติดต่อในช่วงนี้เริ่มในราวปี ค.ศ. 1463-1511 ซึ่งเป็นช่วงที่ริวกิวเปลี่ยนคู่ค้าจากปาเล็มบัง ชวา ปาไซมาเป็นมะละกาอย่างเห็นได้ชัด ส่วนสยามนั้นริวกิวก็ยังไปอยู่แต่น้อยลง สะท้อนให้เห็นถึงการที่มะละกาเจริญขึ้นเป็นศูนย์กลางการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงนี้ได้เป็นอย่างดี ริวกิวเดินทางไปทำการค้าที่มะละกาเกือบทุกปี แต่หลังจากปี ค.ศ. 1511 ก็ไม่มีหลักฐานอีกเลย สาเหตุคงเป็นเพราะมะละกาตกเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกสตั้งแต่ปีนั้น มะละกาเดิมปกครองโดยกษัตริย์จากรัฐปาไซ แต่พอในปี ค.ศ. 1401 พระเจ้าปรเมศวรก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ปกครองมะละกาโดยการสนับสนุนของหมิง จากนั้นก็ค่อย ๆ พัฒนาตัวเองเป็นศูนย์กลางการค้าแข่งกับสยาม แต่มะละกาก็ถูกสยามรุกรานในฐานะรัฐเมืองขึ้นมาตลอด ริวกิวส่งจดหมายไปถึงมะละกาเกือบทุกปีระหว่างปี ค.ศ. 1463-1472 จากนั้นจดหมายก็ขาดหายไปช่วง 30 กว่าปีซึ่งเป็นช่วงที่เอกสารใน "เรคิไดโฮอัน" โดยรวมขาดหายไป อาจเป็นไปได้ว่าจดหมายที่ริวกิวติดต่อกับมะละกา อยู่ในช่วงที่หายไปนี้ด้วย เอกสารเกี่ยวกับมะละกามีมาอีกในช่วงปี ค.ศ. 1509, 1510 และปี ค.ศ. 1511 แต่เป็นในรูปแบบของเอกสารการเดินเรือไม่ใช่จดหมาย จดหมายที่ริวกิวส่งไปมะละกามีจำนวน 13 ฉบับ ส่วนที่มะละกาตอบกลับมีทั้งหมด 6 ฉบับ

จดหมายฉบับแรกที่ริวกิวส่งถึงกษัตริย์แห่งมะละกานั้นก็เหมือนกับจดหมายที่ริวกิวส่งให้รัฐอื่นคือเป็นการแสดงสัมพันธไมตรีอันดีต่อกันและขอให้ทูตริวกิวทำการค้าและกลับมาริวกิวได้อย่างรวดเร็วทันลมมรสุม แต่ฉบับที่ 2 ริวกิวได้พูดถึงการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์องค์ใหม่ของมะละกา คือ สุลต่านมันซูลู ชาร์ (ครองราชย์ 1456/7-1477) (R1-41-05, 401-2) ถึงแม้ว่าจดหมายฉบับนี้จะเขียนในปี ค.ศ. 1464 ซึ่งกษัตริย์มันซูลูขึ้นครองราชย์

ไปแล้วประมาณ 8 ปี แต่ก็ถือว่าริวกิวให้ความสนใจกับการเมืองในมะละกาเป็นพิเศษ เพราะไม่บ่อยนักที่เราจะพบว่าริวกิวพูดถึงการครองราชย์ของกษัตริย์ในรัฐใดยกเว้นของจีนซึ่งริวกิวต้องส่งของไปถวายบรรณาการ แม้แต่ในกรณีของสยามซึ่งริวกิวติดต่อมาเป็นเวลานาน ริวกิวก็ยังไม่เคยพูดถึงการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์องค์ใดเลย

ส่วนจดหมายที่มะละกาส่งให้ริวกิวนั้นมี 6 ฉบับ ฉบับแรกเป็นฉบับที่เขียนตอบริวกิวในปี ค.ศ. 1470 ในจดหมายฉบับนี้มะละกาต่อว่าเรื่องที่ลูกเรือชาวริวกิวไปก่อความไม่สงบที่นั่น และขอให้ริวกิวส่งคนที่เหมาะสมกว่านี้มาในคราวหน้า (**R**1-39-08, 349) ในปีเดียวกันนั้น กษัตริย์ริวกิวส่งสาส์นตอบกลับมาว่าได้รับแจ้งเกี่ยวกับเรื่องนี้แล้วและได้ดำเนินการลงโทษลูกเรือเหล่านั้นทันที และถ้ามีเหตุการณ์เช่นนี้อีกให้มะละการายงานมาให้ทราบ เพื่อริวกิวจะทำการลงโทษพวกเขา (**R**1-41-16, 409) จากเนื้อความนี้เห็นได้ว่าริวกิวต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์กับมะละกาไว้ จึงได้ส่งสาส์นตอบกลับมาทันที

สาส์นตอบจากมะละกาส่วนใหญ่จะออกโดยกษัตริย์ แต่มี 2 ฉบับที่ออกโดยขุนนางที่เรียกว่า "ลักษมะนา-**Laksamana**" ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงคือเป็นองครักษ์ของกษัตริย์และต่อมามีความสำคัญขึ้นเป็นเจ้ากรมทหารเรือ (和田1997: 351) ในปี ค.ศ. 1480 ลักษมะนาผู้นี้ได้ส่งสาส์นถึงกษัตริย์ริวกิวอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน โดยแจ้งว่ามะละกาได้ยินว่าเรือของริวกิวเสบียงหมดและไปแวะที่โคชินแต่เกิดการทะเลาะวิวาทกับคนที่นั่น มะละกาจึงออกเรือเล็กมุ่งไปยังจามปาเพื่อไปช่วยเขาเหล่านั้น ปรากฏว่าเมื่อไปถึงพบลูกเรือริวกิวเพียง 2 คน คนหนึ่งป่วยเสียชีวิตแล้ว มะละกาส่งคนที่รอดชีวิตกลับไปริวกิวกับทูตที่มาทำการค้าที่มะละกาในปีเดียวกัน ขณะเดียวกันลักษมะนาผู้นี้ก็ขอดาบสั้น อุปกรณ์ธนูและอานม้าจากริวกิวเป็นของตอบแทน (**R**1-39-10, 351) ถึงแม้เราจะไม่พบจดหมายตอบของริวกิวเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ในปี ค.ศ. 1481 ลักษมะนาคนเดิมก็ส่งจดหมายตอบริวกิวและถวายเหล้าและผ้าหลายชนิดให้กับกษัตริย์ริวกิว (**R**1-39-15, 357) แสดงว่าริวกิวได้ตอบจดหมายขุนนางคนนี้ก่อนหน้านี้แล้ว

จดหมายจากลักษมะนาฉบับดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงอำนาจและบทบาทในการติดต่อกับชาวต่างชาติของขุนนางมะละกา ซึ่งโดยทั่วไปจะรู้จักในชื่อชาบันดาร์ หรือเจ้ากรมท่าที่ดูแลการค้ากับชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ แต่เอกสารของริวกิวทำให้เรารู้ว่านอกจากชาบันดาร์แล้ว ยังมีขุนนางตำแหน่งอื่นที่มีอำนาจติดต่อกับชาวต่างชาติด้วย ในกรณีนี้ก็คือลักษมะนานั่นเอง

ตาราง 1 เรือจากริวกิวไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 15

ปี	สยาม	ปาเล็มบัง	ชวา	มะละกา	สุมาตรา	ปัตตานี	อันนัม	ซุนดา
1419	○○○							
1420	○							
1421	○							
1422	○							
1423	○							
1425	○○							
1426	○							
1427	○							
1428	○	○						
1429	○○							
1430		○	○					
1431	○							
1432	○○							
1433	○○○							
1434	○○							
1435	○							
1436	○							
1437	○○							
1438	○○	○	○					

ปี	สยาม	ปาเล็มบัง	ชวา	มะละกา	สุมาตรา	ปัตตานี	อันนัม	ซุนดา
1439	○							
1440		○	○					
1441			○○					
1442	○		○					
1463				○	○			
1464	□□			○				
1465	○			○				
1466				○				
1467				○	○			
1468				○	○			
1469	○			○				
1470				○				
1471				□□				
1472	□			○○				
1475				○				
1477	□							
1478	○							
1479	○			○				
1480	○○			○				
1490						○		
1492				○				
1498						○		
รวม	40	4	6	16	3	2	-	-

1. ○ = เรือที่ไปถึง □ = เรืออับปาง
2. เรือที่ไปสยามเป็นข้อมูลจาก "เรคิไดโฮอัน" ที่เหลือจาก 高良 1998: 95.

การติดต่อในช่วงหลัง: ปัตตานี อันนัม ซุนดา

การติดต่อในช่วงหลังคือตั้งแต่ปี ค.ศ. 1511 ถึงประมาณปี ค.ศ. 1570 สิ่งที่น่าสังเกตในช่วงนี้คือ เส้นทางการค้าของริวกิวเปลี่ยนจากมะละกามาเป็นปัตตานีแทน และไปอันนัมและซุนดาบ้างประปราย ริวกิวก็เริ่มกลับมาค้าขายที่สยามบ่อยขึ้นหลังจากที่ห่างหายไปเนื่องจากไปค้ากับมะละกาเป็นหลักแทน สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการคือ รูปแบบของจดหมายใน "เรคิไดโฮอัน" ในช่วงนี้เปลี่ยนไปนั่นคือไม่ได้เป็นจดหมายโต้ตอบกันเหมือนที่ผ่านมา แต่เป็นเอกสารเดินเรือที่ริวกิวออกให้กับเรือแต่ละลำที่ออกไปค้าขาย ในเอกสารนี้จะบอกจุดประสงค์ของการออกเรือซึ่งก็คือมาซื้อสินค้า เช่น ไม้ฝางและพริกไทยและนำเครื่องถ้วยชามและอื่น ๆ มาขาย หมายเลขของเอกสารเดินเรือเรือแต่ละลำที่ออกจากริวกิวจะมีเอกสารการเดินเรือกำกับ เอกสารนี้มีตัวอักษรและตัวเลขประกอบกัน เช่น เรือที่ส่งไปสยามในปี ค.ศ. 1509 ไปในเรือที่ชื่อ*ซิ่น* 信 โดยแนบเอกสารการเดินเรือฉบับที่ 172 ของตัวอักษร*เซวี่ยน* 玄 (R1-42-04, 424-5) ใบแสดงการเดินทางนี้จะประทับตัวอักษรและหมายเลขดังกล่าวเพียงครึ่งเดียว อีกครึ่งหนึ่งเป็นต้นขั้วราชสำนักริวกิวจะเป็นคนเก็บเอาไว้[15] เนื่องจากเอกสารเดินเรือนี้เป็นเหมือนแบบฟอร์มการเดินเรือ รูปแบบการเขียนจึงเหมือนกันหมด เปลี่ยนแต่หมายเลขเอกสารและรายละเอียดของคณะทูตเท่านั้น

ในเอกสารเดินเรือยังมีใจความดังต่อไปนี้ "เนื่องจากลูกเรือของเราที่กำลังจะออกเดินทางไม่มีเอกสารเป็นพิเศษ เกรงว่าจะถูกเจ้าหน้าที่ที่นั่นกักตัวไว้ทำให้เกิดความไม่สะดวก ทางราชสำนักจึงออกใบเดินเรือที่ประทับตราครึ่งเดียวให้กับทูตชื่อ อุทุนจิคุนำไป หากมีเจ้าหน้าที่ท่าเรือหรือทหารเรือลาดตระเวนมาตรวจค้น ก็โปรดปล่อยพวกเขาไป อย่าให้เกิดอุปสรรคความล่าช้า ใบแสดงการเดินทางนี้จะให้ไว้กับทูตของเรา" ในตอนท้ายของเอกสารจะมีบันทึกรายละเอียดของสมาชิกในเรือ ซึ่งประกอบไปด้วยชื่อของทูต (ทูตอุปทูตและรองทูต) ชื่อล่าม 2 คน ชื่อกัปตันและผู้คุมเสบียงและจำนวนลูกเรือซึ่งจะมีประมาณ 100-250 คน ส่วนใหญ่เรือแต่ละลำจะมีใบแสดงการเดินเรือแบบนี้ลำละใบ โดยจะเรียงลำดับตัวเลขในเอกสาร แต่ก็มีบางครั้งที่ใบหนึ่งใช้สองครั้ง เช่น เรือที่ไปสยามกับที่ไปซุนดาในปี ค.ศ. 1518 นั้น

ใช้เอกสารการเดินเรือฉบับเดียวกัน นั่นคือ ฉบับ *เซวี่ยน* 216 ออกวันที่ 18 เดือน 9 ปี ค.ศ. 1518[16] เป็นไปได้ว่าเรือลำนี้ไปสยามก่อนแล้วไปซุนดาต่อ

เอกสารเดินเรือนี้ริวกิวไม่ได้เริ่มออกในศตวรรษที่ 16 อันที่จริงริวกิวเคยออกให้กับปาเล็มบังแล้วในปี ค.ศ. 1428 แต่มีเพียงฉบับเดียว (**R**1-42-01, 423) ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าทำไมริวกิวจึงออกเอกสารเดินเรือมาเพียงฉบับเดียวในปีนั้น แต่ในศตวรรษที่ 16 การที่ริวกิวออกเอกสารเดินเรือมาทั้งหมดนั้นน่าจะเป็นเพราะริวกิวพยายามกำจัดคู่แข่งทางการค้า เช่น พ่อค้าชาวจีนที่เริ่มละเมิดกฎของหมิงที่ห้ามออกเรือไปทำการค้านอกประเทศมากขึ้น

ริวกิว–ปัตตานี

บันทึกการเดินเรือไปปัตตานีอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1515-1543 ริวกิวออกเรือไปปัตตานี 8 ครั้ง แต่จากหลักฐานของขุนนางริวกิวที่ถูกส่งไปเป็นล่ามที่ปัตตานี พบว่าริวกิวได้ส่งเรือไปที่นั่นก่อนหน้านั้นแล้ว คือในปี ค.ศ. 1490 และ 1498 และมีอีกหนึ่งลำคือในปี ค.ศ. 1536[17] จากเอกสารการเดินเรือที่ริวกิวออกให้เรือที่ไปปัตตานี จำนวนผู้โดยสารมีตั้งแต่ 90-238 คน แสดงว่าเรือที่ไปมีทั้งลำเล็กและลำใหญ่

ชาวโปรตุเกสเคยบันทึกเกี่ยวกับปัตตานีไว้ในปี ค.ศ. 1517 ว่า “(ปัตตานี) เป็นท่าเรือที่เรือจากจีน, ชวาและจากที่อื่นชอบเข้ามาทำการค้า โดยเฉพาะหลังจากที่มะละกาโดนยึดไป เรือจากที่เหล่านี้มาปัตตานีมากขึ้นมาก และยังมีเรือหลายลำจากริวกิวอีกด้วย”[18] จากหลักฐานต่าง ๆ นี้ แสดงว่าริวกิวน่าจะเริ่มเดินทางไปปัตตานีตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 15 แล้ว แต่ไปเป็นประจำมากขึ้นในศตวรรษต่อมา การที่ริวกิวเดินทางมาปัตตานีบ่อยขึ้นก็น่าจะเป็นอย่างที่ชาวโปรตุเกสได้ว่าไว้ข้างต้น หลังจากมะละกาเสื่อม ปัตตานีก็กลายเป็นศูนย์รวมสินค้าในคาบสมุทรมลายูโดยเฉพาะอย่างยิ่งพริกไทย และในศตวรรษที่ 17 ปัตตานียิ่งทวีความสำคัญขึ้นเพราะทั้งเรือจากจีนและญี่ปุ่นก็มาซื้อขายสินค้าที่ปัตตานี ถึงแม้ว่าปัตตานีจะส่งบรรณาการเป็นดอกไม้เงินดอกไม้ทองไปให้สยามทุกปี แต่ก็มีกษัตริย์ปกครอง อีกประการหนึ่งก็คือลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ปัตตานีถือเป็นท่าเรือที่ดีที่สุดในฝั่งตะวันออกของ

คาบสมุทรมลายู เพราะอ่าวมีลักษณะโค้งยาว สามารถเป็นที่หลบลมมรสุมได้ เป็นที่เหมาะมากสำหรับการจอดเรือ (Wada, 1997: 432)

ริวกิว–อันนัม

"อันนัม" หมายถึงเวียดนามแต่ปัญหามีอยู่ว่าเป็นตอนใดของเวียดนาม อาจหมายความถึงเมืองหลวงทางตอนเหนือหรือเมืองท่าทางการค้าทางตอนใต้ ในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องริวกิวเองก็ยังมีความเห็นไม่ตรงกัน บ้างว่าหมายถึงอ่าวตังเกี๋ยทางตอนเหนือ (和田 1997: 426) บ้างว่าฮอยอันทางตอนกลาง (高良 1998: 65) ริวกิวออกเรือไปอันนัมเพียงปีเดียวในปี ค.ศ. 1509 หากดูจากเอกสารการเดินเรือในปีนั้น ซึ่งเป็นปีที่ราชวงศ์เล (หรือเลเซอ 1428-1527) ยังปกครองฮานอยอยู่ ก็มีความเป็นไปได้มากว่าน่าจะเป็นทางตอนเหนือมากกว่าตอนใต้ เพราะเป็นสาส์นที่ออกโดยกษัตริย์ริวกิว ก็น่าจะส่งไปที่เมืองหลวงของอันนัมซึ่งคือฮานอย

เนื่องจากหลักฐานที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างริวกิวกับอันนัมมีเพียงเอกสารการเดินเรือเพียงฉบับเดียว ทำให้เราต้องสรุปว่าริวกิวไปอันนัมน้อยมากเมื่อเทียบกับรัฐอื่น ๆ ในภูมิภาค อย่างไรก็ตามในเอกสารฉบับนี้ก็มีสิ่งที่น่าสนใจหลายประการ

ประการแรกคือของที่ริวกิวนำไปถวายกษัตริย์อันนัม ได้แก่ กำมะถันจำนวน 10,000 จิน เสื้อเกราะทำด้วยเหล็ก 1 ชุด ดาบสั้นฝังทองและมุกรวม 10 ด้าม คันธนู 4 คัน ด้ามธนู 120 ด้าม ผ้า 100 ผืน และเหล็ก 2,000 ชั่ง (R1-42-05, 425) ของกำนัลเหล่านี้ไม่เพียงมีจำนวนมากเท่านั้นแต่ส่วนใหญ่ยังเป็นสิ่งที่ริวกิวไม่ได้เอาไปให้เมืองอื่นอีกด้วย ยกเว้นกำมะถันซึ่งริวกิวให้สยามทุกปี แต่ก็มีจำนวนไม่มากเท่าที่ให้อันนัม (ริวกิวให้สยาม 2,500 ชั่ง ในขณะที่ให้อันนัม 10,000 ชั่ง) และสังเกตได้ว่าของที่ริวกิวให้ ส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ทางทหาร ถ้าเราดูเหตุการณ์บ้านเมืองของอันนัมในช่วงปี ค.ศ. 1509 อาจเข้าใจได้ว่าทำไมริวกิวถึงให้ของเหล่านี้แก่อันนัม เพราะในระหว่างปี ค.ศ. 1497-1527 เป็นช่วงที่อันนัมอยู่ในความไม่สงบทางการเมือง มีการแย่งชิงบัลลังก์กัน ในช่วงนี้มีการเปลี่ยนกษัตริย์กว่า 10 พระองค์ (Hall, 2459: 207) ถึงเรา

ไม่รู้ว่าริวกิวสนับสนุนใครแต่สันนิษฐานได้ว่าริวกิวคงรู้ข่าวการรบพุ่งกันจึงให้อุปกรณ์สู้รบเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ริวกิวยังระบุด้วยว่าของขวัญดังกล่าวถวายให้กับ "วั่นโซ่วต้าหวาง" แปลว่ากษัตริย์อายุหมื่นปี[19] เราไม่รู้ว่าริวกิวหมายถึงใคร แต่ก็ถือเป็นการเขียนที่แสดงความเคารพยกย่องซึ่งไม่ปรากฏในสาส์นที่ริวกิวส่งให้ที่อื่น แสดงว่าริวกิวกับอันนัมน่าจะมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

เอกสารฉบับนี้เป็นเอกสารเดินเรือที่ริวกิวออกให้เรือที่ไปอันนัม ลงวันที่ 9 เดือน 10 ปี ค.ศ. 1509 เป็นวันเดียวกับที่เรือริวกิวไปสยาม แสดงว่าเรือลำเดียวกันนี้ได้แวะอันนัมก่อนแล้วค่อยเดินทางไปสยามต่อ หรือไปสยามก่อนแล้วแวะอันนัมก่อนกลับ[20] นักวิชาการบางคนก็ให้ความเห็นว่าดูจากเนื้อความในเอกสารนั้น ริวกิวน่าจะติดต่อกับอันนัมมาก่อนหน้านั้นแล้ว และจากการติดต่อกันอย่างต่อเนื่องทำให้ริวกิวออกเอกสารเดินเรือฉบับนี้ (高良 1998: 113) แต่เราไม่มีหลักฐานมากพอจะกล่าวได้ว่าทั้งสองมีการติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง จึงพูดได้แค่ว่าน่าจะมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันถึงแม้ว่าจะติดต่อกันไม่มากนัก

ริวกิว–ซุนดา

ริวกิวเดินทางไปซุนดา 2 ครั้งในปี ค.ศ. 1513 และปี ค.ศ. 1518 ซุนดาเป็นเมืองท่าใหญ่แห่งหนึ่งทางตะวันตกของเกาะชวา มักเรียกรวมกันว่าซุนดากะลาปา (和田 1997: 429-30, 赤嶺 2004: 50-2) เป็นชื่อเดิมของจากาตาร์ จากบันทึกของโทเม่ ปิเรส ซุนดาเป็นรัฐหนึ่งในเกาะชวา อยู่ทางตะวันตกของเกาะ มีอาณาจักรปาจาจารันปกครองอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1333-1579 ปิเรสไปเยือนซุนดา ในราวปี ค.ศ. 1513 ขณะนั้นซุนดามีเมืองท่าหลายแห่งด้วยกัน เช่น บันเตน ทันกาลา และกะลาปา ในจำนวนนี้กะลาปาเป็นท่าเรือที่มีการค้าคึกคักที่สุด (Tome Pires, 1966: 209-302) อาณาจักรปาจาจารันเป็นอาณาจักรที่ก่อตั้งขึ้นระหว่างอาณาจักรใหญ่สองแห่งของอินโดนีเซียคือ หลังช่วงที่มัชปาหิตหมดอำนาจลงและก่อนที่อาณาจักรมะทะลัมจะขยายอำนาจไปทางตะวันตกของเกาะชวา ช่วงที่ริวกิวมาเยือนซุนดาในปี ค.ศ. 1513 และปี ค.ศ. 1518 คงเป็นช่วงที่อาณาจักรปาจาจารันรุ่งเรืองที่สุด ในช่วงที่

อาณาจักรมัชปาหิตหมดความสำคัญลงแล้วนั้น เป็นไปได้ว่าซุนดาเป็นเมืองท่าที่เกิดขึ้นแทนชวาและสุมาตราในเกาะชวา ริวกิวจึงเดินทางมาค้าขาย สินค้าที่ริวกิวต้องการจากซุนดา นอกจากพริกไทยแล้ว ยังน่าจะเป็นเครื่องเทศที่มาจากหมู่เกาะโมลุกกะด้วย

ตาราง 2 เรือจากริวกิวไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 16

ปี	สยาม	ปาเล็มบัง	ชวา	มะละกา	สุมาตรา	ปัตตานี	อันนัม	ซุนดา
1503				□				
1509	○○			○			○	
1510				○				
1511				○				
1512	○							
1513	○							○
1514	○							
1515	○					○		
1516						○		
1517	○							
1518	○○							○
1519						○		
1520	○					○		
1521	○							
1522	□							
1526	○					○		
1529	○					○		
1530						○		
1533	○							
1536	○					○		

ปี	สยาม	ปาเล็มบัง	ชวา	มะละกา	สุมาตรา	ปัตตานี	อันนัม	ซุนดา
1537	○							
1538	○							
1540	○							
1541	○							
1543						○		
1550	○							
1554	○							
1564	○							
1570	○							
รวมตาราง 1 และ 2	64	4	6	20	3	11	1	2

○ = เรือที่ไปถึง □ = เรืออับปาง

เรือที่ไปสยามเป็นข้อมูลจาก "เรคิไดโฮอัน" ที่เหลือจาก 高良 1998: 95.

สินค้าพิเศษจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกเหนือจากของป่า พริกไทยและผ้าหลายชนิดแล้ว สิ่งหนึ่งที่ริวกิวได้จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็คือเหล้า เหล้าอาจไม่ได้อยู่ในรายการของส่งออกของภูมิภาคนี้ แต่ก็เป็นของกำนัลที่หลายรัฐ เช่น ปาเล็มบัง มะละกา และสยามมอบให้แก่ริวกิว

เริ่มจากกรณีของปาเล็มบัง ในปี ค.ศ. 1431 ลูกสาวของตระกูลชือมอบของขวัญเป็นการตอบแทนขุนนางริวกิว ในนั้นมีผ้าฝ้ายลายดอกหลายมัด งาช้าง 2 กิ่งและ "เหล้าตั้นเปยชั้นดี 4 ไห" Kobata A. and Matsuda M. (1969: 142) อธิบายว่าเหล้านี้อาจถอดเสียงมาจากภาษามาเลย์คำว่า *tapei* ซึ่งแปลว่าเหล้าหมักจากข้าวและน้ำเชื่อม ในบันทึกของปิเรสบอกว่าที่สุมาตรา

มีเหล้า *tampoy* เยอะ เหล้าชนิดนี้หมักจากน้ำผลไม้หลายชนิด และผลิตกันแพร่หลายตั้งแต่อินเดียจนถึงมาเลเซียและอินโดนีเซีย "เหล้าตั้นเปย" น่าจะเป็นชนิดเดียวกับเหล้าของสุมาตรา (Tome Pires, 1966: 259)

มะละกาก็ส่งเหล้าให้ริวกิวในปี ค.ศ. 1481 เป็น "เหล้าใส่ดอกไม้ทอง" ไม่ระบุจำนวน เหล้าชนิดนี้เป็นของขวัญที่ขุนนางชั้นสูงคนหนึ่งของมะละกาถวายให้กษัตริย์ริวกิวรวมกับผ้าทอและผ้าฝ้ายจำนวนมากจากอินเดีย (R1-39-15, 357) จากบันทึกของโทเม่ ปิเรส คนริวกิวชอบเหล้าของมะละกามาก ในบันทึกของหม่าฮวนก็มีการพูดถึงเหล้าของมะละกาเช่นกันว่าเป็นเหล้าที่หมักจากน้ำมะพร้าว (小川 1998: 64-5) เหล้านี้อาจเป็นชนิดเดียวกับที่ปรากฏใน "เรคิไดโฮอัน"

นอกจากนี้ยังมีบันทึกของโทเม่ ปิเรสที่พูดถึงสินค้าที่ชาวริวกิวนำมามะละกาว่า "ส่วนใหญ่เป็นสินค้าจำพวก ทอง ทองแดง อาวุธชนิดต่าง ๆ กล่องขนาดเล็ก กล่องหัตถกรรมปิดด้วยทอง พัดและข้าวสาลี ของพวกนี้มีคุณภาพดีมาก พวกเขานำทองคำมาเป็นจำนวนมาก พวกเขาเป็นคนซื่อสัตย์กว่าชาวจีนและเป็นที่น่าเกรงขาม พวกเขานำกระดาษและด้ายดิบหลากหลายสีมาเป็นจำนวนมาก และยังนำเครื่องในสัตว์ เครื่องถ้วยชามและผ้าต่วนมา..." ส่วนสินค้าที่ริวกิวซื้อจากมะละกาไปนั้น ปิเรสบันทึกว่า "พวกเขานำสินค้าเหมือนกับที่ชาวจีนนำสินค้ากลับไป (เช่น พริกไทยและของป่า) พวกเขาออกเรือสำเภามามะละกาทุกปีปีละ 2-3 ลำ และนำเสื้อผ้าจากเบงกอลกลับไปเป็นจำนวนมาก ในหมู่ชาวริวกิว เหล้าจากมะละกาได้รับความนิยมมาก มันคล้ายกับเหล้าบรั่นดี พวกเขาเอากลับไปเป็นจำนวนมาก ชาวมะละกาดื่มแล้วเมาทันที..." (Tome Pires, 1966: 250) เหล้านี้อาจเป็นเหล้าประเภทเดียวกับที่สยามถวายให้ริวกิวในปี ค.ศ. 1479-1480 เช่นกัน

ส่วนสยามนั้น มอบของขวัญเป็นเหล้าให้ริวกิวเป็นจำนวนมากในช่วงปี ค.ศ. 1480-1481 ถึงแม้ว่าในบันทึกจะไม่ได้บอกว่าเหล้าเป็นสินค้าออกของสยาม แต่กษัตริย์และขุนนางสยามได้ส่งเหล้าให้ริวกิวรวมกันถึง 70 ไห เหล้าเหล่านี้มีอยู่หลายชื่อด้วยกันได้แก่ "เหล้าขาว" "เหล้าแดง" "เหล้าแดงกลิ่นดอกไม้" และ "เหล้ากลิ่นดอกไม้ข้างในมีมะพร้าวอยู่" เหล้าเหล่านี้ในเอกสารไม่ได้บอก

ว่าเป็นเหล้าชนิดใดและมาจากไหน อาจจะเกิดคำถามว่าเหล้าเหล่านี้เป็นของสยามหรือไม่ หรือว่าสยามนำเข้ามาจากที่อื่นอีกที ในเอกสารของจีน "หยิงหยาเชิงหลั่น" (ปี ค.ศ. 1416) มีบันทึกไว้ว่าที่สยามมีเหล้า 2 ชนิด เป็นเหล้าที่ทำจากข้าวและเหล้าที่ทำจากมะพร้าวและเป็นเหล้ากลั่นทั้งสองชนิด ซึ่งคล้ายกับเหล้าของมะละกา (小川 1998: 54) ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าสยามน่าจะผลิตเหล้าเองอย่างน้อยตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 แล้ว และจากการถวายให้ริวกิวเป็นจำนวนมากก็น่าจะเป็นสินค้าออกด้วย

หลักฐานอีกประการหนึ่งที่แสดงร่องรอยของสินค้าที่มาจากสยามก็คือเศษไหและเครื่องเคลือบที่พบในโอกินาวา มีการขุดพบไหสี่หูสูงประมาณ 60 เซนติเมตรเป็นจำนวนมาก นักวิชาการญี่ปุ่นลงความเห็นว่าไหเหล่านี้เป็นไหที่ทำจากสยาม และส่วนหนึ่งในนั้นก็น่าจะใช้เป็นภาชนะใส่เหล้าเนื่องจากใน "เรคิไดโฮอัน" มีบันทึกว่าสยาม เคยให้เหล้าแก่ริวกิว นอกจากไหสี่หูแล้วยังพบเศษกระเบื้องเคลือบที่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชาม ตลับ และไหสองหู โบราณวัตถุเหล่านี้ถึงจะพบเป็นจำนวนไม่มากแต่ก็น่าจะรวมอยู่ในสินค้าอื่น ๆ จากสยามด้วย[21] นักวิชาการญี่ปุ่นส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเหล้าจากสยามนี้อาจเป็นต้นกำเนิดของเหล้า "อาวาโมริ" ของโอกินาวา เนื่องจากกรรมวิธีการผลิตและวัตถุดิบคล้ายกัน[22] ในปัจจุบันเหล้าอาวาโมริยังใช้ข้าวไทยเป็นวัตถุดิบต่างจากเหล้ากลั่นชนิดอื่นของญี่ปุ่น การที่ทั้งสามรัฐให้เหล้าแก่ริวกิวแสดงว่าเหล้าก็เป็นสินค้าออกอีกประเภทหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออย่างน้อยก็เป็นสินค้าที่มีการผลิตกันมากถึงขนาดเป็นของกำนัลให้ชาวต่างชาติได้

บทบาทของล่าม

คำถามที่สำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างริวกิวกับเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ก็คือการที่ริวกิวซึ่งใช้ภาษาจีนเป็นภาษาราชการและภาษาริวกิวเป็นภาษาพูดนั้น เวลาเดินทางมาติดต่อค้าขายกับเมืองท่าแต่ละแห่ง พวกเขาใช้ภาษาอะไรในการสื่อสารกัน ริวกิวส่งล่ามมากับคณะทูตทุกครั้งที่ส่งเรือมา และดูจากชื่อของล่ามแล้วก็รู้ได้ว่าพวกเขาเป็นคนจีน เช่น ล่ามไปอันนัมใน

ปี ค.ศ. 1509 ชื่อเจิ้งเฮ้า ชื่อคนริวกิวส่วนใหญ่จะมี 3-4 พยางค์ บางครั้งก็เห็นชื่อคนจีนถูกส่งไปเป็นทูตด้วย เช่น เจิ้งจิ่วทูตที่ไปอันนัมในปีเดียวกัน แสดงว่าคนจีนเหล่านี้ใช้ภาษาจีนติดต่อกับคนจีนที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือใช้ภาษาจีนเป็นภาษากลางนั่นเอง เพราะดูจากรายชื่อของล่ามแล้ว ล่ามคนเดียวกันจะถูกส่งไปหลายที่ทั้ง ๆ ที่ที่เหล่านั้นมีภาษาพูดต่างกัน เช่น ล่ามแซ่เจิ้งและเหลียงถูกส่งไปทั้งสยามและอันนัมในปี ค.ศ. 1509 ทั้ง ๆ ที่สยามและอันนัมใช้ภาษาต่างกัน จากนั้นก็ถูกส่งไปปัตตานี แสดงว่าล่ามพวกนี้ไม่ได้ติดต่อกับคนท้องถิ่นโดยตรงแต่ติดต่อผ่านคนจีนที่นั่น กรณีของปาเล็มบังก็เห็นได้ชัดว่าหัวหน้าชุมชนชาวจีนที่นั่นส่งจดหมายตอบโต้กับริวกิวโดยตรง ในกรณีของสยามในปี ค.ศ. 1477 ที่เรือของทูตริวกิวไฟไหม้ สยามได้จัดทูตและล่ามไปส่งทูตริวกิวด้วย (**R**1-39-14, 356) ดูจากชื่อของล่าม "ไน่หลง" "ไน่" น่าจะหมายถึง "นาย" ส่วน "หลง" น่าจะเป็นแซ่ นายหลงน่าจะเป็นทูตคนจีนที่สยามส่งไปเพราะจะได้สื่อสารกับคนจีนที่ริวกิวได้ มาเอฮิระได้ตั้งข้อสังเกตว่าการที่ริวกิวทำอย่างนี้ได้เป็นเพราะริวกิวก็มีคนจีนดูแลเรื่องการต่างประเทศอยู่แล้วในราชสำนัก จึงใช้เครือข่ายทางการค้าของคนจีนด้วยกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นประโยชน์ (真栄平 1983: 46)

สรุป

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองท่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยใช้เอกสารของริวกิวนั้น แน่นอนว่าข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับแต่ละที่ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับว่าริวกิวติดต่อกับเมืองท่าใดมากเป็นพิเศษ จดหมายที่อยู่ใน "เรคิไดโฮอัน" ส่วนใหญ่เป็นจดหมายที่ริวกิวออก เราจึงเห็นพัฒนาการทางการค้าและการต่างประเทศของริวกิวมากกว่าที่จะเห็นพัฒนาการของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตามถ้าเรามองให้ลึกลงไป ประกอบกับศึกษาจากเอกสารอื่น ๆ ที่เขียนในช่วงเวลาเดียวกัน ก็จะเห็นว่าบันทึกของริวกิวให้ข้อมูลหลายอย่างเกี่ยวกับการค้าทางทะเลในภูมิภาคนี้

ประการแรก เส้นทางการค้าของริวกิวที่มาเมืองท่าต่าง ๆ นั้น สะท้อนให้เห็นพัฒนาการการเติบโตและการล่มสลายของความเป็นเมืองท่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เป็นอย่างดี ในช่วงแรกของศตวรรษที่ 15 ริวกิวเดินทางไปชวา สุมาตรา และปาเล็มบัง แต่ต่อมาก็เปลี่ยนไปมะละกาแทน พอมาในศตวรรษที่ 16 ริวกิวก็เปลี่ยนจากมะละกาไปปัตตานีและซุนดาแทน แสดงว่าความเป็นศูนย์กลางการค้าที่ดึงดูดพ่อค้าต่างชาติมีการเปลี่ยนไปตลอด ยกเว้นสยามที่เป็นคู่ค้าที่สำคัญของริวกิวตลอดช่วงดังกล่าว

ประการที่สองจดหมายที่รัฐต่าง ๆ เช่น มะละกาและสยามตอบกลับริวกิว แสดงให้เห็นว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เองก็ยินดีเปิดประตูรับเรือจากริวกิวเช่นกัน เพราะริวกิวเป็นผู้นำสินค้าจากจีนและญี่ปุ่นมาให้ สินค้าเหล่านี้กำลังเป็นที่ต้องการมากโดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นปกครองของเอเชียตะวันออก-เฉียงใต้ ตัวอย่าง เช่น กำมะถันที่ริวกิวให้สยามอยู่เป็นประจำ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อสยามมากโดยเฉพาะในด้านการรบ เนื่องจากกำมะถันเป็นส่วนผสมที่สำคัญในการทำดินปืน

นอกจากนี้แล้ว การติดต่อกับริวกิวไม่ได้มีเพียงการทำการค้าเพียงอย่างเดียว ถึงแม้ว่าการค้าจะเป็นปัจจัยหลัก แต่ยังมีกิจกรรมอย่างอื่นตามมาด้วย นั่นคือการช่วยเหลือลูกเรือริวกิวที่ได้รับความลำบาก หรือการส่งตัวลูกเรือที่พลัดไปที่อื่นกลับภูมิลำเนา การที่เรือจากที่หนึ่งพลัดไปติดอีกที่หนึ่งโดยอุบัติเหตุเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในการเดินเรือในสมัยก่อน และการจัดการของแต่ละรัฐนั้นก็แตกต่างกันไป ในกรณีของริวกิวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และดูแลลูกเรือที่ได้รับความลำบากอยู่ค่อนข้างบ่อย แสดงให้เห็นถึงการติดต่อของสองภูมิภาคที่มีหลายมิติ และอยู่นอกกรอบของการ "จิ้มก้อง*ต้าหมิง*" หรือเอาของไปถวายบรรณาการแด่หมิง ดังที่ริวกิวอ้างในจดหมาย

กล่าวโดยสรุป การที่ริวกิวเดินทางมาค้าขายยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นการตอกย้ำถึงความเป็น "รัฐเมืองท่า" ของภูมิภาคนี้ได้เป็นอย่างดี ทำให้เราเห็นภาพกิจกรรมทางการค้าและผู้ที่มีส่วนร่วมได้ชัดเจนขึ้น ริวกิวเองก็อาจมีความเป็นรัฐเมืองท่าสูงด้วยเนื่องจากราชสำนักเป็นผู้ควบคุมการค้าเองและ

ใช้ชาวจีนที่มาอยู่ในริวกิวเป็นผู้รับผิดชอบการค้าและการเดินเรือ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่อยุธยา ปัตตานีหรืออันนัมทำเช่นกัน เพียงแต่ว่ากิจกรรมการค้าของริวกิวต้องสิ้นสุดลงในเวลา 200 ปี แต่เมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังคงมีอยู่และดำเนินกิจกรรมการค้ากับชาติอื่นต่อไป

แผนที่เดินเรือของริวกิวในช่วงศตวรรษที่ 14–16

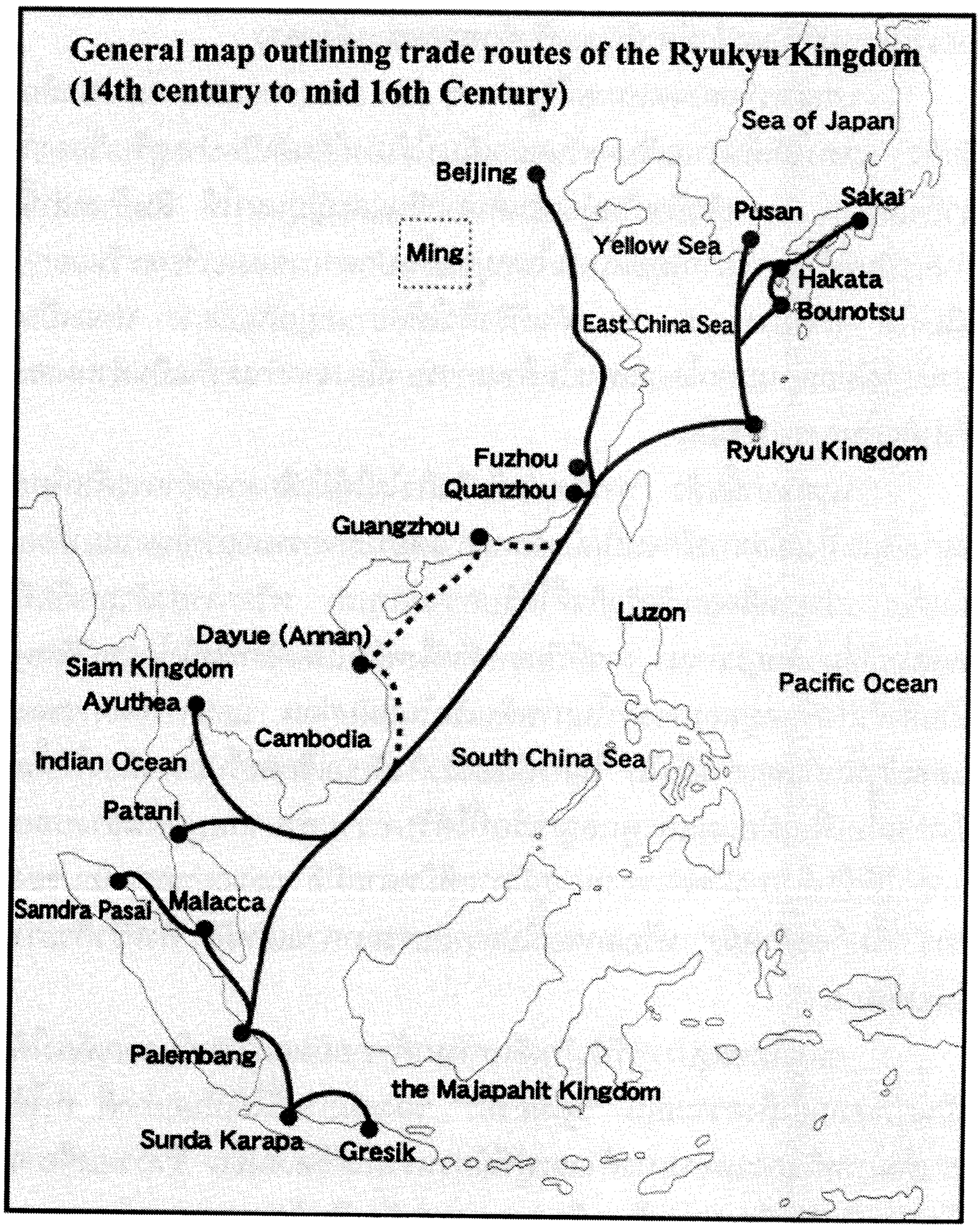

(จาก 沖縄県教育委員会 2003)

เชิงอรรถ

[1]ลักษณะเด่นของ "รัฐเมืองท่า" คือการที่เมือง ๆ หนึ่งเป็นทั้งเมืองท่าที่มีพ่อค้าจากหลายชาติเข้ามาซื้อขายสินค้าและยังเป็นศูนย์กลางการปกครองด้วย กษัตริย์ของที่นั้น ๆ มักจะเป็นพ่อค้าเองโดยดำเนินการค้ากับชาวต่างชาติในลักษณะผูกขาด บางทีก็ผูกสัมพันธ์กับพ่อค้าเหล่านั้นและรับเข้ามาเป็นขุนนางในราชสำนัก นอกจากนี้รัฐเมืองท่าเหล่านี้ยังสร้างเครือข่ายกับดินแดนตอนในเพื่อหาสินค้ามาเป็นสินค้าออก งานที่ศึกษาเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะรัฐเมืองท่า เช่น Kathirinthamby-Wells,1990; Reid,1993; Shaffer, 1996; 大木 1999; 鈴木 1998.

[2]เช่น 安里 1941; 小葉田 1968; 高良 1998; 赤嶺 2004.

[3]เช่นงานของ 真栄平 ที่พูดถึงชุมชนชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 15-16 ว่ามีการสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่างกัน เห็นได้จากการที่ริวกิวส่งล่ามไปพร้อมกับคณะทูตเวลาเดินทางไปเมืองท่าต่าง ๆ แทนที่จะมีล่ามประจำรัฐนั้น ๆ กลับพบว่าล่ามคนเดียวกันถูกส่งไปหลายที่ไม่ได้มีการแบ่งโซนล่าม แสดงว่าล่ามพวกนี้ไม่ได้เป็นล่ามแต่ละภาษาแต่น่าจะเป็นล่ามภาษาจีนที่ไว้พูด กับชาวจีนที่อยู่ในแต่ละรัฐอีกทีแสดงว่าเมืองท่าต่าง ๆ มีชุมชนจีนแล้วในตอนนั้น (真栄平 1983) และงานของ 和田 ที่อธิบายคำศัพท์ที่มีอยู่ใน "เรคิไดโฮอัน" และให้ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ไว้ ซึ่งละเอียดพอสมควร (和田 1997).

[4]『歴代宝案』 หรือ "ลี่ไต้เป่าอั้น" ในเสียงภาษาจีน

[5]ชาวจีนเหล่านี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "คุเมมูระจิน" 久米村人 หรือ "บินจินซันจูโระคุเซ" 閩人三十六姓 แปลว่าชาวฮกเกี้ยน 36 แซ่ ชี้ให้เห็นว่าคนจีนที่อพยพมาอยู่ริวกิวส่วนใหญ่มาจากมณฑลฮกเกี้ยน แต่คำว่า 36 แซ่นั้นไม่ได้แปลว่ามี 36 แซ่จริง ๆ หมายความว่า "แซ่ต่าง ๆ" (高良 1998: 80)

[6]นั่นคือการยอมรับความเป็นใหญ่ทางการเมืองของจีน รัฐที่เป็นบรรณาการต้องส่งทูตไปคำนับและถวายของขวัญแด่จักรพรรดิ (เรียกว่าการจิ้มก้อง) แล้วจักรพรรดิก็จะให้ของตอบแทน เมื่อรัฐในบรรณาการเปลี่ยนกษัตริย์ จีนก็จะส่งทูตไปแต่งตั้งกษัตริย์นั้น จีนในราชวงศ์หมิงสร้างความสัมพันธ์กับรัฐรอบข้างเช่นริวกิว ญี่ปุ่นและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในรูปแบบนี้คือเป็นความสัมพันธ์สูง-ต่ำ ไม่ใช่ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน อานิสงส์ของการเข้าเป็นรัฐบรรณาการของจีนคือการได้รับของตอบแทนจากจักรพรรดิ และยังทำการค้า

กับจีนโดยไม่ต้องเสียภาษีหรือเสียแต่ก็ในอัตราน้อย สินค้าจีน เช่น ผ้าไหมและเครื่องถ้วยชาม เป็นที่ต้องการอย่างมากในตลาดตอนนั้น รัฐทั้งหลายจึงเข้าเป็นรัฐบรรณาการของหมิง ส่วนอานิสงส์ในทางการเมืองคือการที่รัฐที่อ่อนแอจะได้รับการปกป้องจากจีนเมื่อถูกรัฐอื่นรุกราน

[7]ญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาลทหารเอโดะปกครองริวกิวโดยออกคำสั่งผ่านไดเมียวตระกูลชิมัตสึจากแคว้นซัตสึมะ ตั้งแต่นั้นมาริวกิวถือว่าขึ้นกับญี่ปุ่น กษัตริย์ริวกิวต้องนำขบวนขุนนางไปเคารพโชกุนทุกปี เมื่อถึงวันเกิดโชกุนและส่งทูตไปขอบคุณโชกุน เมื่อโชกุนส่งคนมาแต่งตั้งกษัตริย์คนใหม่ให้ริวกิว อย่างไรก็ตามเอโดะยังยอมให้ริวกิวใช้ชื่ออาณาจักรริวกิวอยู่และยังอนุญาตให้ริวกิวดำเนินความสัมพันธ์กับจีนต่อไปได้

[8]หน่วยวัดของจีนในสมัยก่อน 1 จินเท่ากับ 596.82 กรัม กำมะถันจะมีปริมาณลดลงระหว่างการขนย้าย ตัวเลขที่อยู่ในวงเล็บคือปริมาณที่เหลือจริง

[9]R1-39-11,1-39-12,1-39-13,1-39-14,1-39-16,1-39-17. ดูเพิ่มใน Piyada, 2004.

[10]正使奈悶英謝替 (R1-39-11, 352) คำว่าเชี่ยที่ปรากฏในชื่อทูตที่ไปจิ้มก้องที่หมิงหลายครั้งเช่นกัน มักจะต่อท้ายชื่อคน จึงมีการสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นตำแหน่งเจ้าท่า (和田1997: 353) อย่างไรก็ตามก็อาจถอดเสียงได้ว่า "เศรษฐี" ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์ของขุนนางจีนในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.

[11]三仏斉国旧港

[12]O.W. Wolters. *The Fall of Srivijaya in Malay History*. New York: 1970. อ้างใน 和田 1997: 457.

[13]旧港宣慰使 (和田 1997: 457).

[14]王相懐機

[15]ใบเดินเรือที่ว่านี้เรียกว่า "ฮันอินคันโกชิตสึโช" 半印勘合執照 ริวกิวก็ใช้ใบนี้เวลาเดินเรือไปหมิง ใบแสดงการเดินทางแบบนี้ใช้กันอย่างแพร่หลายในเอเชียตะวันออกในช่วงศตวรรษที่ 12-18 จีนเป็นคนริเริ่มใช้ก่อนเพื่อควบคุมการค้าไม่ให้พ่อค้าหรือโจรสลัดทำการค้าได้ ของจีนเรียกว่าใบคำหับหรือ tally system.

[16]R1-42-16, 434 (ของเรือที่ไปสยาม), R1-42-18, 436 (ของเรือที่ไปซุนดา) หน้า 436.

[17]ตระกูลเหล่านี้ได้บันทึกการเดินทางของตนที่ถูกส่งไปเป็นล่ามในที่ต่าง ๆ ที่มีบันทึกว่าไปปัตตานีมี 3 ตระกูล คือ ตระกูลหงที่ไปเป็นล่ามในปี ค.ศ. 1490, ตระกูลเจิ้งปี ค.ศ. 1498 และตระกูลเหลียงปี ค.ศ. 1536 (Wada, 1997: 432).

[18]จดหมายจาก Joao de Barros เขาอยู่ในกองทัพเรือของ Fernao Perez de Andrade ที่มาแวะปัตตานีระหว่างทางไปจีนในปี ค.ศ. 1517 (อ้างใน Kobata A. and Matsuda M. 1969: 177-8).

[19] 万寿大王

[20] เพราะในเอกสารเดินเรือที่ริวกิวออกให้กับเรือที่จะไปสยาม (R1-42-04, 424-5) ก็ปรากฏว่าชื่อทูต ล่ามและพนักงานเดินเรือตรงกับของอันนัม แสดงว่าเป็นเรือลำเดียวกัน ริวกิวน่าจะแวะอันนัมก่อนแล้วค่อยเข้าสยาม

[21]เช่น 金城 1991; 沖縄県 1998.

[22]เช่น 東恩納 1979; 小田 2000.

บรรณานุกรม

Hall, D.G.E. (1968). *A History of South-East Asia*. แปลโดยท่านผู้หญิงวรุณยุพา สนิทวงศ์ และคณะ, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (บรรณาธิการ). ชื่อ *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้-สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ ภาคพิสดาร.* (พิมพ์ครั้งที่ 3, 2549). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยและมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ (การอ้างอิงเนื้อหาใช้ Hall, 2549).

Kathirinthamby-Wells (1990). Kathirinthamby-Wells, John Villers, ed. *The Southeast Asian Port and Polity, Rise and Demise*. Singapore University Press 1990.

Kobata, A. and Matsuda, M. (1969). *Ryukyuan Relations with Korea and South Sea Countries- an Annotated Translation of Documents in the Rekidai Hoan*. Kyoto: Kawakita.

Okinawa Prefectural Board of Education. (2003). *The Rekidai Hoan: An Introduction to Documents of the Ryukyu Kingdom*. Okinawa, Japan.

Piyada (2004). Piyada Chonlaworn. Relations between Ayutthaya and Ryukyu. *The Journal of the Siam Society*. 92: 43-63.

Pluvier, J.M. (1995). *Historical Atlas of South-East Asia*. Leiden: E.J. Brill.

Reid, A. (1993).*Southeast Asia in the Age of Commerce, 1450-1680, vol. 2, Expansion and Crisis*. New Haven.

Shaffe, L.N. (1996). *Maritime Southeast Asia to 1500*.

Wade, G. (2004). Ryukyu in the Ming Shi-lu 1380s-1580s: *Paper presented at the Workshop on Northeast Asia in Maritime Perspective: a Dialogue with Southeast Asia*, held at Okinawa, Japan.

(ภาษาญี่ปุ่น)

安里 (1941). 安里延『沖縄海洋発展史』、沖縄県海外協会発行.

赤嶺(2004). 赤嶺守『琉球王国－東アジアのコーナーストーン』講談社。

石井(1992). 石井米雄「プラクラン考—「港市国家」の中核組織に関する覚書—」『上智アジア学』10.

石井 (1994). 石井米雄「タイの中世国家像」池端雪浦編『変わる東南アジア史像』山 川出版社。

小川(1998). 小川博編『中国人の南方見聞録』吉川弘文館.

小田 (2000). 小田静夫『泡盛の考古学』勉誠新書。

沖縄県教育委員会(1998). 沖縄県教育委員会『首里城跡－京の内跡発調査報告書Ⅰ－』（沖縄文化財調査報告書 132 集）。

大木昌 (1999). 「東南アジアと「交易の時代」『岩波講座世界史 15－商人と市場』岩波書店。

金城 (1991). 金城正紀「沖縄出土のタイ・ベトナム陶磁」『貿易陶磁研究』11 号。

小葉田(1968). 小葉田淳『中世南島通交貿易史の研究』刀江書院.

鈴木 (1998). 鈴木恒之「東南アジアの港市国家」『岩波講座世界歴史 13』岩波書店。

高良 (1998). 高良倉吉『アジアのなかの琉球王国』吉川弘文館.

東恩納(1979). 東恩納寛惇「泡盛雑考」『東恩納寛惇全集』第３巻、第１書房。

真栄平(1983). 真栄平房昭「琉球＝東南アジア貿易の展開と華僑社会」『九州史学』76 号.

和田 (1997). 和田久徳『訳注本・歴代宝案』（第 2 冊第 1 集巻 23－43）沖縄県教育委員会.

Tome Pires. (1515). *Suma Oriental.* Translated by 生田滋他訳注『東方諸国記－大航海時代叢書 5』岩波書店, 1966. (อ้างอิงในเนื้อหาใช้ Tome, 1966)。